

KREŠIMIR LINKE

Pazinska 52
HR -10000 Zagreb
krešo.linke@gmail.com

PRILOG POZNAVANJU ŽIVOTA I RADA MIJATA SABLJARA (1790. – 1865.)

UDK 940.28:943.06 (439.24:436.9:497.5)
Izvorni znanstveni rad

Ovaj rad donosi istraživanje velikog doprinosa prvog hrvatskog muzealca Mijata Sabljara sakupljanju, čuvanju i obradi predmeta prvih muzejskih zbirki u Hrvatskoj. Na svojim čestim i studioznim obilascima lokaliteta kulturne i prirodne baštine, Sabljara je radio precizne grafičke i faktografske bilješke koje su ostale sačuvane u njegovim »Terenskim zapisima«. Izuzetnom širinom svojih interesa Sabljara je inicirao istraživanje mnogih područja koja su se kasnije razvila u posebne znanstvene discipline, a svojim opservacijama, bilješkama i skicama uvelike je zadužio mnoge znanosti: zoologiju, malakologiju, dendrologiju, mineralogiju, topografiju, demografiju, povijest umjetnosti, arheologiju, arhivistiku, bibliotekarstvo i muzeologiju.

Ključne riječi: Mijat Sabljara, Narodni muzej, terenski zapisi, Laval Nugent, muzejske zbirke, zaštićeni spomenici, muzeologija.

Key words: Mijat Sabljara, Croatian National Museum, traveller's notes, Laval Nugent, museum collections, protection of heritage, museology.

ILIRSKA ČITAONICA

Krajem 18. stoljeća u Zagrebu nalazimo prve sustavnije organizirane zbirke, koje u 19. stoljeću počinju otvarati svoja vrata za javnost i poprimati oblik pravih muzeja. Jedna takva zbirka nastala je unutar Kraljevske akademije znanosti na Gradecu u Zagrebu, koja je kasnije preimenovana u Pravoslavnu akademiju. U njezinoj knjižnici već su krajem 18. stoljeća postojale *collectio nummorum* i *collectio naturalium*, zbirke nastale u duhu prosvjetiteljstva kao zorna potpora usmenim predavanjima. Koristeći se ovim zbirkama kao ishodištem, zagrebački kanonik i nadzornik škola zagrebačkog područja, grof Josip Sermage, već je 1812. god. pokušao pri Akademiji osnovati Narodni muzej. U tome, nažalost, nije imao uspjeha, ali je svojim nastojanjima probudio svijest građana o važnosti čuvanja baštine te je zacrtao smjer razvoja Narodnog muzeja. U godinama koje su uslijedile ovu zadaću je, s više uspjeha, na sebe preuzeo Ljudevit Gaj (VUJIĆ 1998: 387).

Pod utjecajem muzeja *Joanneuma*, koji je 1811. godine u Grazu osnovao nadvojvoda Ivan, Ljudevit Gaj došao je na zamisao osnutka Ilirskoga društva. O tome je pisao u *Danici ilirskoj* 18. kolovoza 1836. god. u tekstu »*Društvo prijateljah narodne izobrazbenosti ilirske*« gdje govori o sred-

stvima kojima bi se postigla »prava, naravska, zakonita izobraženost kod našeg ilirskog naroda«. Za to je, smatra, potrebno svo znanstveno djelovanje (izvan politike i teologije) obavljati u narodnom ilirskom jeziku, pribavljati knjige i rukopise na narodnom jeziku, marljivo sakupljati svakojake stvari »...odkuda bi se složnom voljom i moćom svih prijateljah narodne izobraženosti ilirske velika občinska knjižnica i narodni Muzeum podignuo« (GAJ 1970: 130–131). Gaj je zatim sastavio molbu u kojoj je tražio da se dopusti osnivanje društva i iz Sabora je dobio pozitivan odgovor. Zakonskim člankom XV. iz 1836. godine u Saboru je prihvaćeno: »da se osnuje društvo za uzgajanje narodnoga jezika i literature u Zagrebu« (SMIČIKLAS – MARKOVIĆ 1892: 3–4).

Godine 1838. na poticaj grofa Janka Draškovića, Vjekoslava Babukića i župnika Stjepana Pogledića osnovana je Ilirska čitaonica koja je poslije zabrane ilirskoga imena 1843. god. preimenovala u Narodnu čitaonicu. Prvi predsjednik Čitaonice bio je grof Janko Drašković, a prvi tajnik Vjekoslav Babukić. U početku je Čitaonica primala 20 novina i časopisa na raznim jezicima, a s vremenom je preuzimala sve veće zadaće. Odbornici Čitaonice na sjednicama su raspravljali o brojnim pitanjima vezanim uz narodni život na kulturnom, znanstvenom, gospodarskom i političkom području, a već sljedeće godine po osnutku zaključeno je da Čitaonica ne može pokriti širinu zadataka koje si je postavila, pa je predloženo da se »jošte jedan novi zbor pod imenom Matica ilirska skopča«. Na osmom općem saboru Ilirske čitaonice 1842. godine ta ideja je formalizirana osnutkom Matice ilirske i fonda za tiskanje »starih klasikah ilirskih, osobito dubrovačkih... i inih korisnih knjigah od najnovijih pisateljah« (BILIĆ – IVANKOVIĆ 2006: 397). Pored osnutka Matice ilirske, Ilirska čitaonica je pokušala osnovati hrvatsko kazalište u Zagrebu, stvorila je preuvjete za početak rada Hrvatsko-slavonskog gospodarskog društva te potaknula izdavanje časopisa *Kolo* itd. (BILIĆ – IVANKOVIĆ 2006: 397). Godine 1841. osnovano je Gospodarsko društvo, pod čije je okrilje došao Narodni muzej (KOLANOVIĆ 1998: 22).

NARODNI DOM

Na poticaj preporoditelja okupljenih oko Ilirske čitaonice 1841. godine započelo je prikupljanje sredstava za kupnju zgrade za smještaj Narodnog doma. U nju su se trebale smjestiti glavne nacionalne institucije: Narodni muzej, Hrvatsko-slavonsko gospodarsko društvo, Ilirska čitaonica, Matica ilirska.¹ Na nagovor grofa Janka Draškovića 1846. god. vrlo je povoljno kupljena palača njegova nećaka grofa Karla Draškovića u Opatičkoj ulici. Društvu je prodana za 25.000 forinti, dok je grof Karlo Drašković na samu gradnju utrošio 70.000 forinti (HIRC 2008: 363). Gradnja palače pripisuje se Bartolu Felbingeru, a sagrađena je u drugoj polovini 1838. godine. Zanimljiva priča stoji iza tužbe koju je grof Karlo Drašković podignuo protiv Bartola Felbingera 1843. godine kada se srušila altana na istočnom pročelju zgrade. Suvremenik toga događaja, barun Josip Neustädter piše kako se čini da je graditelj više pazio na ljepotu zgrade nego na njezinu čvrstoću, jer se balkon srušio kad je grofica došla u posjetu palači. Kako je groficu taj događaj zaprepastio, te više u palači nije htjela ostati ni za što na svijetu, grof je bio primoran palaču prodati za male novce (DOBRONIĆ 1971: 108–109).

Nakon kupovine palače u Opatičkoj ulici 18 preporoditelji su je dali preurediti i za to zadužili graditelja Aleksandra Brdarića, koji je vjerojatno i autor glavne dvorane, najvažnije prostorije

1 HIRC, 2008: 363. »Odavna bijaše najvruća želja svih hrvatskih rodoljuba, da pribave narodnosti našoj pristanište, da se podigne kuća, u kojoj bi se mogli spomenici i ostanci naše nesretne prošlosti i mladi zavodi smjestiti. O tome se govorilo mnogo godine, kako bi se ova plemenita zamisao privela kraju, no burna vremena razbila su sve

nade, sve snove, no kad je ogranulo sunce novoga doba, nove sreće i nove slave, ne bijaše to tašta sanjarija, već gotov čin. Skupilo se društvo od hrvatskih rodoljuba, koji odlučišše putem akcija kupiti takovu sgradu, u koju će moći smjestiti: Narodnu dvoranu, čitaonicu Ilirske Matice, narodni muzej, knjižnicu, gospodarsko društvo«.

Slika 1. Igraće karte »Dvorane zagrebačke karte«, Josip Bäck, Zagreb 1847./48.

Figure 1. Playing cards »Dvorane zagrebačke karte«, Josip Bäck, Zagreb 1847./48.

palače (BILIĆ, IVANKOVIĆ 2006: 110). Dana 16. studenoga 1846. otvoreni su pojedini prostori palače te stalna muzejska izložba, dok je sama svečanost otvorenja Narodnog doma i reprezentativne plesne dvorane obilježena velikim slavljem i plesom 8. veljače 1847. (MIRNIK 2009: 289). Na plesu se okupilo petstotinjak osoba, a Dimitrija Demeter je tom prilikom spjevao pjesmu koja je uručena svakom posjetitelju prilikom ulaska u dvoranu, a iz čijih stihova se može osjetiti sva ushićenost oko otvaranja Narodnog doma i vjera u uspješno djelovanje narodnog društva (HIRC 2008: 365).²

Rukopis Josipa Brunšmida, koji se danas čuva u Arheološkom muzeju u Zagrebu, otkriva nam i prve probleme s kojima se Narodni muzej susreo nakon otvaranja svojih vrata:

»Čim je narodni dom kupljen, preseliše se ove zbirke zajedno s gospodarskim društvom onamo. Nego među dioničari, koji su zgradom upravljali, zavlada nesloga u toliko što su jedni htjeli, da se narodni dom upotrebi samo za znanstvene zbirke, a drugi su zahtjevali, da se i narodnoj zabavi nešto mjesta ustupi. Tako se dogodi, te je pravi muzej na prilično malen prostor stegnut bio, a po prvom katu širila se uz čitaonicu ilirsku najprije narodna, a kasnije bogami i nenarodna zabava. To i jest najglavniji razlog, zašto je naš muzej sve do danas jako slabo napredovao, a skoro ništa nije se

² Pjesma je završavala: *Tim radosti nek se klik sad ori/
Nek zaigra srce svima nam:/Ne, danas se, braćo, ne otvori/
Tek veselja, već i sloge hram!*

širio, jer nije imao kuda. Ima i sada mnogo ljudi, kojim je u narod. domu preča i važnija P. – a kuhinja, nego li muzej, pak zbilja naš je muzej i u tom jedinstven u svijetu, što se časomice sav dimi i puši od gostioničareve kuhinje. Tko ne vjeruje može se osvjedočiti« (BRUNŠMID 1900: prijepis).

NARODNI MUZEJ

Prvi poticaji i inicijative osnutku Narodnog muzeja došli su, kako je već spomenuto, mnogo godina prije njegova otvorenja. Grof Sermage nije uspio u nastojanju da osnuje Narodni muzej, ali je potaknuo građanstvo da sâmo donacijama obogaćuju zbirku budućeg Muzeja. Popis iz 1822. godine otkriva nam da je zbirka Akademije već tada imala zasebne cjeline zbirki: minerala, dragog kamenja, školjki, leptira, zbirku starog novca te gipsane odljeve medalja. Ove zbirke su s vremenom obogaćivane te su 1850. godine ušle u sastav Narodnog muzeja (VUJIĆ 1998: 387).

Ljudevit Gaj je spremno nastavio ovaj posao te je »posebnim proglasom pozvao pučanstvo na suradnju, povjerivši 1829. god. sakupljanje priloga u novcu i spomeničkom materijalu Kraljevskoj pravoslavnoj akademiji.«³ Prilozi su se tako inicijativom Gospodarskog dužtva, od 1840. god. već prikupljali »po svem narodu« (SMIČIKLAS – MARKOVIĆ 1892: 8).

Slika 2. Oglas Narodnog muzeja, foto-arhiv Muzeja grada Zagreba.

Figure 2. National Museum advertisement, Zagreb City Museum photo-archive.

³ <http://www.amz.hr/naslovnica/o-muzeju/povijest.aspx> (26.07.2010.).

Slika 3. Jedina sačuvana fotografija prvog postava Narodnog muzeja u Opatičkoj 18 u Zagrebu.
AMZ-AM

Figure 3. The only preserved photo of the first exhibition of the National Museum in Opatička 18,
AMZ-AM

Prvi tajnik Gospodarskog društva i urednik njegova glasila *Gospodarskih novina* bio je Dragutin Rakovec koji je stekao zasluge i za osnutak Muzeja te mu »bio »*prvim*« čuvarom, sabirao prirodne, starine i umjetnine i svakoga muzealnoga posjetnika umolio za »*malen darak*«, da se nabave nužni muzealni ormari«. Dragutin Hirc prenosi da je te ormare od tvrdog poliranog drveta izradio stolar Antun Eisenhuth, a nalazili su se u Muzeju do njegova preseljenja u Demetrovu ulicu kada su prodani Ivanu Kostrenčiću za sveučilišnu biblioteku (HIRC 2008: 366).

Kako je palača Narodnog doma pod svojim krovom udomila više ustanova – Narodni muzej, Hrvatsko-slavonsko gospodarsko društvo, Ilirsku čitaonicu, Maticu ilirsku – problem skučenosti prostora pojavio se ubrzo po otvaranju. Isti problem postojao je, doduše, već i ranije, od vremena prvih zbirki koje su se gomilale u prostorima Gospodarskoga društva u palači baruna Daniela Rauha na Markovu trgu (MIRNIK 1996: 20), no niti prostori Narodnog doma u Opatičkoj nisu u potpunosti zadovoljavali uvjete smještaja. Mijat Sabljar se tako 1863. godine potužio Ognjeslavu Utješinoviću zbog te činjenice i zbog prenatrpanosti prostora. (MIRNIK 2009: 293)

S obzirom na to da je sačuvana samo jedna fotografija koja, k tome samo fragmentarno, prikazuje unutrašnjost Muzeja, poslužit ćemo se opisom Utješinovića koji piše da je Muzej izgledao ovako:

»Dolnje srednje prostore u 'Narodnom domu' zapremao je narodni muzej, a lievo i desno krilo gospodarsko društvo, kod kojega je u ono vrijeme radio neumorni, prerano preminuli Dragutin Rakovec. – U prvaj sobi, a tik lievoga krila, bijaše prvi muzealni

prostor, a u njemu pohranjene razne starine, zastave, oružje i drugi predmeti. U drugoj sobi bijaše sbirka kukaca, leptira, tu je radio i u radu osliepio Mijat Sabljar, otac i tvorac našega muzeja. – U jednoj sobi bijahu izložene okamine, dočim su predzadnju i zadnju zapremile razne slike. Tik zadnje sobe bijaše smještena knjižnica, u koju se ulazilo na malena vrata, a ulazili su u nju zagrebački učenjaci i književnici, da se na vrelu znanja i prosvjete kriepu i jačaju.» (MIRNIK 2009: 293–294).

Narodni muzej je u Opatičkoj ulici nastavio djelovati sve do 1868. godine kada se prirodoslovna zbirka, kao samostalan Prirodoslovni muzej, preselila u zgradu Amadeova kazališta u Demetrovoj ulici. Godine 1878. donesen je *Zakon o uređenju Narodnog muzeja* prema kojemu se Muzej dijeli na tri samostalna odjela: zoološki, mineraloški i arheološki. Narodni muzej je 1880. god. novi smještaj pronašao u novosagrađenoj zgradi Akademije te je ondje ostao sve do 1939. god. kada je pod tim imenom prestao postojati.⁴ Ravnopravni nasljednici Narodnog muzeja tri su muzejske ustanove koje samostalno djeluju i danas: Arheološki muzej u Zagrebu, Hrvatski povijesni muzej te Hrvatski prirodoslovni muzej.

Slika 4. Crtež prema slici iz podesterije u Perastu, Mijat Sabljar, 1854., DAZG, DD 1074, bilježnica 34.

Figure 4. Drawing according to the picture in podestà's office in Perast, Mijat Sabljar, 1854., DAZG, DD 1074, notebook 34.

Sabljarovo djetinjstvo i školovanje

Mijat (Mihael, Mijo, Mihajlo)⁵ Sabljar rođen je u Dubici 5. svibnja 1790. godine. Njegov otac Ilija Sabljar (Dubica, 16. srpnja 1757. – 5. listopada 1815.) isprva je bio obični vojnik, a poslije

4 <http://public.carnet.hr/hpm/150.htm> (02.08.2010.).

5 Ime mu se, također, pojavljuje i u oblicima: *Mihail* – N.N., 1851: 250.; *Miho* – LJUBIĆ, 1996: 45.; *Mihalj* – N.N., 1852: 449.; *Michel* – HPM-DM, 1858: – Pismo upućeno Sabljaru iz francuske ambasade u Beču.; *Michele*

– AMZ-AM, sign. 6: Zapovijed bana Jelačića iz 1853. pisana talijanski (prijepis Ljudevita Vukotinovića); *Mihovilj* – AMZ-AM, sign. 6: Zapovijed bana Jelačića iz 1853. pisana hrvatski (prijepis Ljudevita Vukotinovića).

pisar Dubičke satnije. Godine 1797. postao je zastavnik, a 1. siječnja 1810. maršal Marmont ga je, nakon 22 godine službe u austrijskoj vojsci, poslao u mirovinu. Majka Magdalena (Manda) Šep (1. siječnja 1761. – 7. listopada 1815.) je s njegovim ocem imala dvanaestero djece: šest sinova i šest kćeri. O Sabljarovoj najranijoj mladosti možemo čitati iz fragmenta autobiografije koju je napisao početkom šezdesetih godina. U njoj navodi samo trojicu svoje braće, Matu, Antuna, i Vinka, vjerojatno zato što su druga djeca živjela vrlo kratko. Svih šest sestara (Ivana ili Johanna, Barbara starija, Barbara mlađa, Elizabeta, Mara? i Ivana) umrle su vrlo rano, dok je najmlađi brat Karlo (Carl) umro 1814. g., a predzadni brat po redu Stjepan 1815. godine. Sabljarovi otac i majka umrli su iste 1815. godine sa svega dva dana razmaka. Mijat Sabljar svoja sjećanja nije nastavio u autobiografiji tako da nam puno korisnih podataka o ovoj obitelji nije dostupno. Istraživanjem rodoslovog stabla obitelji Sabljar utvrđeno je da je ova grana obitelji izumrla u muškom koljenu s Karlom Sabljarom, sinom Matije Sabljara (više: MIRNIK 2001: 205-215).

Iz Sabljarove autobiografije može se iščitati da je sa šest godina krenuo u pučku školu u Dubici, a budući da mu je otac imao 22 godine vojne službe, tri godine kasnije primljen je na akademiju Bečkog Novog Mjesta. Financijski mu je u odlasku na školovanje pomogao stric Ivo i otpremio ga u Terezijansku vojnu akademiju gdje se školovao između 1799. i 1809. godine. Premda je sa svojim vršnjacima trebao krenuti u 3. razred, na molbu oca piarista Srećka, upisan je u prvi razred kako bi mu bio na pomoć, osobito zbog svoga lijepog rukopisa. Sabljar se u tekstu autobiografije s blagim žaljenjem prisjeća na to jer umjesto da se poslije nastave mogao igrati s vršnjacima, morao je lijepom rukopisu podučavati djecu od 5 do 8 godina, pa piše: »*a nisam smio nego kradomice pogledati kako se drugi igraju i vesele.*« Spominje, također, da su mu te dvije godine »*za ludu prošle*« i kako je zbog toga toliko zanemario nauk da je u 3. i 4. razredu slabo napredovao. No u 5. razredu, piše Sabljar, popravio se u nauku i obljubio knjige (SABLJAR 1990: 64).

Sa simpatijama se prisjećao školovanja pod ravnanjem grofa Kinskog koji je učenicima nedjeljom dopuštao pola sata razgovora na narodnom jeziku i pozivao po dva časnika iz razreda na ručak, te jednom godišnje, 15. listopada, darivao učenike shodno uzrastu i uspjehu školovanja, pa čak siromašne učenike o svom trošku i školovao. Kada je grof Kinsky umro nije više bilo niti toliko slobode, ni igre ni novaca za potporu učenicima.

U nastavku svoje autobiografije Sabljar potanko opisuje odnose između učenika, njihovu slogu, ali i kazne koje su čekale one koji su se okrenuli od svojih kolega. O sebi piše kako je uvijek bio veseo, pun snage ali nemirna duha te kako je zbog toga stekao nadimak: Bonaparte. Drugi nadimak koji je stekao bio je: Saks, jer je njemački uvijek govorio po knjizi. Navika da u klupi uvijek sjedi povijeno s ispruženim nogama dovela ga je do toga da su mu noge izrasle krivo te je na pet tjedana poslan u toplice u Baden. Ondje je u jednoj šetnji s prijateljem susreo samog cara i kralja Franju I. koji je, piše Sabljar, na njihov pozdrav odzdravio »*skidajući škrljak s glave*« (SABLJAR 1990: 68).

Po povratku iz toplica upoznao je »*vrlo učenog Feuerwerkera Martina Tichya*« s kojim je počeo prijateljevati i koji je na njega pozitivno utjecao pa je Sabljar napredovao u znanju. Od knjiga koje su dobivali svake nedjelje iz akademijine knjižnice on je »*navadno historičke, fizičke, od utvrđenjah gradovah u obće samo znanstvene za se zaiskao*«. Kako je bio u oskudici, pa nije mogao kupovati knjige, u zamjenu za dnevne obroke od bogatijih učenika nabavljao je tehničke i znanstvene knjige i polako stvarao vlastitu knjižnicu.

Prostoručno crtanje je, također, dobro uvježbao, ali nije volio »*vojničku risariju od okolicalah i brdah*« sve dok, na poticaj kolege Krona, nije počeo i to vježbati. Ubrzo je zavolio crtanje terena i za »*budućeg pukovnika*« počeo praviti crteže i planove gradova. Nakon što se profesor Aufmesser uvjerio u njegov talent, Sabljar je počeo sve više crtati i usavršavati novostečenu vještinu. Na

nagovor pukovnika 1. banske pukovnije Jovana Nestora i ravnatelja c.k. graditeljstva Waltera von Waltheima u Zagrebu, Sabljara se javio na ispit iz graditeljstva, ne bi li postao kapetanom graditeljstva u 1. banskoj pukovniji, te je s uspjehom položio taj ispit (SABLJAR 1990: 68 – 69).

Vojna karijera i počeci sakupljačke djelatnosti

Odmah po završetku školovanja 1809. god. Sabljara je otišao na ratište gdje se, neposredno nakon Bečkog mira, zatekao na područjima koja je okupirala francuska vlast. Godine 1813. vratio se sa svojim bataljunom pod austrijsko zapovjedništvo i ratovao po Italiji, a od 1814. do 1816. god. nalazio se u Dalmaciji. Poslije je služio na Kordunu, 1819. god. u okolici Trsta, 1821. god. u Glini, a od 1827. god. u Lici (MIRNIK 2001: 207). O Sabljarovo vojnoj i kasnijoj muzejskoj karijeri vrlo detaljno piše Constant von Wurzbach u svom velikom biografskom leksikonu austrijskog carstva. Među brojnim zanimljivim podacima koje ondje nalazimo, Wurzbach spominje i kako je *Agramer Zeitung* zabilježio trenutak kada je Sabljara kao dvanaestogodišnjak postao zastavnik (WURZBACH 1874: 12.).

U austrijskim vojnim shematizmima – *Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthums* – pronašao sam da se »Michael Sabliar« navodi u godištima: od 1822. do 1827., 1830., 1831., od 1833. do 1841. i 1866. godine.⁶

Iz njegove vojne karijere zanimljivo je istaknuti kako je, služeći u Dubrovniku 1814. godine kao potporučnik banske pukovnije, za svoje zasluge primio »Armijски križ« – odlikovanje cara Franje I. osnovanog u znak sjećanja na pobjedu nad Napoleonom, a zbog službe pod francuskom zastavom u 6. hrvatskoj lovačkoj pukovniji između 1810. i 1813. god. – francusko vojno odlikovanje! Dana 5. svibnja 1858. godine, točno na svoj 68. rođendan, Sabljara je primio pismo od francuske ambasade u Beču, uz koje je priložena »Medalja sv. Helene« koju je osnovao car Napoleon III. Medalju je Sabljara sam zatražio, poslavši u Beč dokumentaciju s kojom je dokazao da polaže na nju

Slika 5. Svetohelenska medalja, Francuska, 1857., HPM/PMZ-000821.

Figure 5. St Helen's medal, France, 1857., HPM/PMZ-000821.

Slika 6. Armijски križ 1813-1814. (J. N. Harnisch), 1814., HPM/PMZ-000847.

Figure 6. Army cross 1813-1814 (J.N.Harnisch), 1814, HPM/PMZ-000847

⁶ N.N., 1822: 239, N.N., 1823: 239, N.N., 1824: 239, N.N., 1825: 239, N.N., 1826: 239, N.N., 1827: 239 (ime mu je precrtano), N.N., 1830: 223, N.N., 1831: 223, N.N., 1833: 223, N.N., 1834: 223, N.N., 1835: 235, N.N., 1836:

235, N.N., 1837: 235, N.N., 1838: 235, N.N., 1839: 235, N.N., 1840: 235, N.N., 1841: 235, N.N., 1866: 927 (objavljena Sabljarova smrt).

pravo (HPM-DM 1858 – pismo Sabljaru). Primivši francusku medalju, Sabljaru su priznate vojne zasluge za obje – nekoć suprotstavljene strane! Vojna odličja Sabljar je kasnije poklonio Narodnom muzeju te se ona danas čuvaju u Hrvatskom povijesnom muzeju u Zagrebu (PRISTER 1996: 90.; HPM-DM, 1858 – pismo Sabljaru; MIRNIK 2001:207).

Godine 1827. u 2. banskoj pukovnici oslobodilo se mjesto građevinara te je Sabljar na prijedlog bana Ignaca Gyulaya dobio mjesto kapetana graditeljstva ličke pukovnije. Došavši na službu u Liku prionuo je upoznavanju kamenja, pijeska i tla koji se na tom području gdje je pukovnika bila smještena nalazi. Smatrao je da mu je kao kapetanu graditeljstva dužnost razumjeti se u sastav tla. Na taj je način nastala njegova prva zbirka koju je ubrzo obogatio i rudama na koje je nailazio »*jer je bilo takovih, da bi škoda bila njih kamo baciti*« (SABLJAR, 1990: 70).

Potom je počeo zapisivati hrvatska imena kamenja i trava na koje je nailazio, a kada ne bi znao kako se latinski ili njemački zovu, stavio bi pored hrvatskog imena osušenu travku s cvijećem. Uskoro je izdao i naredbu, koju je potpisao stanoviti Mijo Zajatšik, neka se iz svih šuma od svake vrste drva skupe »*po tri okrugla komada od 9 palacah duljine i 2 palca debljine s korom*« i da mu se predaju. Od njih je načinio tri dendrološke zbirke: jednu graditeljsku, drugu šumarsku, a treću vlastitu, koju je kasnije poklonio Narodnom muzeju i koja je nemarom osoblja oko 1861. godine vjerojatno bačena u peć (SABLJAR, 1990: 70)!

Premda je Sabljar od mladosti gajio ljubav prema starinama, tek je na službi u Lici počeo sustavno skupljati sve za što je osjećao dužnost da treba sačuvati od nestajanja i propadanja – osobito nakon što je čuo »*da iz starih mačevah ribeže i čavle kuju, miedene i srebrne u Zadru prodaju, a prije nego njih tamo nose pokvare.*« U svojoj je autobiografiji pisao kako je počeo skupljati »*svakojake izraze naravske, tehničke, i geografičke... pak onda stare knjige i rukopise. (...)* Kao referent bila je moja dužnost, stari nadjeni novac skupljati i od vremena do vremena u Beč slati. Jednoč sam oko 70 kom. medju kojima je moji vlastiti 26 kom. bilo, u Beč poslao, od ovih su 4 kom. zaustavili i 1 for. za njih platili, a druge su natrag poslali. To je bio početak moje novčane sbirke, koju sam do preko 3000 dotjerao i koje se sad u Muzeju nalaze«.

Za Beč je po zapovijedi sakupljao i slao uzorke kamenja koje je moglo biti prikladno za kiparenje, a na nagovor vojničkog povjerenika uz kamenje je ubrzo počeo slati i rude, ne bi li u Beču precizno odredili o kojim je rudama riječ (SABLJAR 1990: 70).

U autobiografiji također opisuje i kako su se njegove zbirke povećavale: »*Jedan lovački kapitan Fuhrmoser čuo je za moju sbirku, pošaljemi jednu četverouglastu liepo uredjenu i napunjenu skatulju, i akoprem nisam za to volju imao, i tak sam od sad kukce i leptire hvatao i njemu na izmienu slao. Do sad sam samo morske ljuštore iz Baga dobivao, ali se dogodi, da se morala god. ... medja ličko-dalmatinska obilaziti, u koju svrhu je od strane ličke pukovnije kapitan Mijo (Fred.) Juranić sa dotičnim lugarimah, podčasnikamah i starešinamah odredjen a od dalmatinske strane tajnik gubernijski Dragutin Kutšig, koji je svakojake ljuštore morske, i iz sladki vodah i na kopnu pobirao, te je mene, koji sam morao kod ovog sastanka kapitana Juranića u tom poslu uputiti, nagnuo, da sam i ja ljuštore po kopnu i sladkim vodamah počeo sakupljivati i s njim zbog promienje ljusturah u savez stupiti.*« (SABLJAR 1990: 71)

Nakon što je Sabljar, kao bojničnik, umirovljen 1840. godine potpuno se posvetio sakupljačkoj aktivnosti te je godine 1842. postao čuvar velikog muzeja grofa Lavala Nugenta od Westmeatha. Time započinje njegovo bogato muzejsko djelovanje.

Muzej Lavala Nugenta na Trsatu

Feldmaršal grof Laval Nugent von Westmeath (*Ballynacor, Irska 3. rujna 1777. – +Bosiljevo, 21. kolovoza 1862.), podrijetlom Irac, svoju je vojnu karijeru služio u austrijskoj vojsci.

Slika 7. Portret Lavala Nugenta, <http://www.lavalnugent.com>.

Figure 7. Portrait of Laval Nugent, <http://www.lavalnugent.com>.

Tijekom napoleonskih ratova vrlo je brzo napredovao i 1809. god. postao general-bojnik i načelnik generalštaba vojvode Johanna. Uz pomoć britanskog admirala Freemantlea 1813. god. je, krenuvši iz Karlovca preko Rijeke, Kopra i Trsta, na svoju ruku pomogao osloboditi Hrvatsku od Francuza. Budući da je Mijat Sabljar na talijanskom ratištu od 1813. god. aktivno sudjelovao u ratovima protiv Napoleona, te bio ondje promaknut u čin poručnika, postoji mogućnost da je ondje mogao sresti Lavala Nugenta i tako s njim uspostaviti prvi kontakt (ŽIC 1990: 18).

Porazivši napuljskog vladara Murata 1815. godine Laval Nugent je preuzeo zapovijedanje trupama u Toskani i omogućio povratak burbonske dinastije na prijestolje (ŽIC 1990: 19). Na temelju stečenih zasluga od kralja Ferdinanda I. ishodio je dozvolu za poduzimanje arheoloških iskapanja na jugu Italije, na položaju nekadašnjeg rimskog grada Minturna (*Minturnae*), a Dekret kralja Ferdinanda I. iz 1817. god. omogućio mu je da pronađene spomenike prisvoji. Iskapanja koja je u njegovo ime obavljao kanonik Gaetano Ciuffi nisu, nažalost, dokumentirana, tako da je danas nemoguće razlučiti koje spomenike je grof Nugent pribavio vlastitim iskapanjima od spomenika koje je kupovao na različitim tržištima, ponajprije, čini se, u Napulju i Rimu, a potom, vjerojatno, i u Veneciji i u Puli. Nakon napuštanja službe u Napulju, Laval Nugent svoju je zavidnu zbirku prenio u Veneciju, smjestivši je u Palaču Pisani (RENDIĆ-MIOČEVIĆ 1991–1992: 79).

Presudan događaj za Nugentovo oduševljenje poviješću, a posebice poviješću obitelji Frankopan, bila je njegova ženidba s Giovannom Riario-Sforza u Napulju. Obitelj Sforza bila je legitimni nasljednik hrvatske velikaške obitelji Frankopana. Godine 1820. Nugent je kupio stari frankopanski grad Bosiljevo, a 1826. godine za svoju rezidenciju kupio je gradinu Trsat, čiji su vlasnici do pred kraj XV. stoljeća također bili Frankopani (MATEJČIĆ 1996: 52; ŽIC 1990: 19). Obnovu stare srednjovjekovne tvrđave u duhu neogotike prepustio je mletačkom arhitektu i kiparu Giacomu

Slika 8. Carl Radnitzky: medalja s portretom Laval Nugenta, Kunsthistorisches Museum, Beč.
Figure 8. Carl Radnitzky: medal with the portrait of Laval Nugent, Kunsthistorisches Museum, Vienna.

Paranuzziju, a od 1824. god. možemo pratiti i njegov plan da na gradinu Trsat smjesti svoju zbirku umjetnina. Pored Bosiljeva i Trsata, Nugent je kupio još dva stara frankopanska grada, Sušicu i Dubovac, a iz korespondencije s riječkim patricijem Adamićem doznajemo da je imao namjeru domoći se i »gospoštija Vrbosko, Fužine i Vinodol« (ŽIC 1990: 19).

Tridesetih godina grof Nugent je svoju zbirku premjestio na Trsat u sjeveroistočnu kulu i ondje otvorio *Museum Nugent* koji su posjećivali mnogi uglednici. Među njima, zasigurno, posebno mjesto zauzima saski kralj Friedrich August II. koji je muzej posjetio u proljeće 1838. godine (ŽIC 1990: 19). Zbirku muzeja su obrađivali i veoma ugledni arheolozi, a pisalo se o njoj i u raznim stručnim časopisima i vodičima (MATEJČIĆ, 2007: 355).

Godine 1842. kustosom muzeja postao je umirovljeni bojnič Sabljara. Tijekom boravka na Trsatu Sabljara je unaprijedio muzejske poslove, što je okrunjeno postavljanjem posvetne ploče s natpisom »MUSEUM NUGENT MDCCCXLIII«. Popis umjetnina iz muzeja i vrlo lijepi crteži skulptura što ih je za svoga boravka na Trsatu načinio, svjedoče o iznimnoj vrijednosti zbirke kao i o Sabljarovom priličnom crtačkom talentu.⁷ Pored poslova vezanih uz muzej na Trsatu Sabljara je radio i na obradi starih dokumenata. Među njima posebno je važan *Trsatski statut* koji je danas pohranjen u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, pod imenom »*Statut Trsata sada znovič učinjen za 24. travnja 1640. u gradu Trsatu*« (LUKEŽIĆ 2007: 47).

Zbirka umjetnina na Trsatu trebala je biti raspoređena u nekoliko kula trsatske gradine, no projekt nije nikada dovršen. Štoviše, ubrzo nakon Lavalove smrti, a manjim dijelom i prije njegove smrti, ova vrijedna zbirka umjetnina rasprodana je putem dražbi. U zagrebački Narodni muzej 1894. god. stiglo je osamdeset i šest sanduka umjetnina iz Nugentovog muzeja (PURIĆ 1895), a u

⁷ Popis umjetnina iz Muzeja koji je Sabljara načinio za svoga boravka na Trsatu nalazi se u prilogu.

Slika 9. Crtež skulptura iz muzeja Lavala Nugent na Trsatu, Mijat Sabljar, približno 1854., AMZ-AM, sign. 6.

Figure 9. Drawing of the sculptures from Museum of Laval Nugent in Trsat, Mijat Sabljar, cc. 1854., AMZ-AM, sign. 6.

ovoj akviziciji može se naslutiti Sabljarov posredni doprinos (MATEJČIĆ 2007: 355.). Umjetnine je Hrvatskoj vladi prodao sin Lavala Nugenta, Artur Nugent. Već mjesec dana nakon smrti Artura Nugenta, u lipnju 1897. god., oglašena je dražba na kojoj su prodane slike i brojni vrijedni predmeti. Druga dražba umjetnina održana je 1901. godine i s njom su mnoge vrijedne slike trajno završile u privatnim zbirka u Rijeci, Beču i drugdje (MATEJČIĆ 2007: 355-356).

Sabljarova putovanja tijekom boravka na Trsatu

O vremenu koje je Sabljar proveo na Trsatu i točnoj godini dolaska u Zagreb nalazimo dosta odstupanja. Tako Ivan Mirnik navodi da je Sabljar bio kustos muzeja Lavala Nugenta kratko vrijeme, između 1842. i 1843. godine kada ga nalazimo u Zagrebu (MIRNIK 2001: 207). Irvin Lukežić navodi da je to bio sve do 1848. godine, nakon koje se seli »u Rijeku i Split, odakle 1850. god. odlazi u Zagreb« (LUKEŽIĆ 2007: 46). Radmila Matejčić piše da je Sabljar bio »pristav zbirke« na Trsatu od 1842. do 1848. god., a da je od 1854. god. do smrti bio upravitelj Narodnog muzeja u Zagrebu,

pri čemu se poziva na tekst Lelje Dobronić iz *Enciklopedije likovnih umjetnosti* (DOBRONIĆ 1966: 148; MATEJČIĆ 2007: 355). Brunšmid piše da je Sabljara 1850. god. stigao u muzej (BRUNŠMID 1990: 46), a Ljudevit Vukotinović, također suvremenik i kolega Sabljara, piše o sebi kako je on 1851. god. iz Križevaca došao u Zagreb (..), ali kako »major Sabljara nije u ono vrijeme kod muzeja radio, jer nebijaše u Zagrebu. Major Sabljara se je godinu ili dvije kasnije u Zagreb nastanio...«. U fusnoti Vukotinović još dodaje: »Sabljara preselio se stalno u Zagreb sa Rieke, odnosno Trsata, g. 1852...« (VUKOTINOVIĆ 1996: 52–53). Emil Laszowski, pak, u svom leksikonu *Znameniti i zaslužni Hrvati prošlih vjekova* navodi da se Sabljara seli u Zagreb 1854. godine, a isti podatak nalazimo i u knjizi *Hrvatska historiografija* Stjepana Antoljaka (LASZOWSKI 1925: 234; ANTOLJAK, 2004: 392).

Iz svih ovih podataka teško je razabrati gdje je Sabljara točno boravio u razdoblju između dolaska na Trsat 1842. god. i trenutka kada se za stalno nastanio u Zagrebu, no postoje zapisi o njegovim čestim putovanjima po okolnim krajevima Rijeke i Trsata, na kojima je skupljao starine i prirodne zanimljivosti i prema kojima se može zaključiti da je u tom razdoblju sigurno često boravio u Rijeci ili na Trsatu.

Iz Sabljarovih osobnih spisa, koji se čuvaju u Arhivu HAZU u Zagrebu pod signaturom XV12/Va3, Irvin Lukežić je rekonstruirao njegove kraće izlete u okolicu Rijeke i na Grobnišćinu. U Sabljarovim je bilježnicama ubilježeno, počevši od velječe 1844. do lipnja 1852. god., sljedeće (LUKEŽIĆ, 2007: 47-48):

1844.

- 2. veljače u Trsat, Orahovac (Orehovica!) i natrag;
- 4. s Vinkom u Trsat i natrag
- 6. k vreli Rieki
- 2. ožujka na Hrast, Orehovica, Pašac i natrag u Riiku
- 10. ožujka na Čavle, Počudnič, Grobnik
- 10. rujna Kapit. Kovačević i Josom na Drenovo, Martinovo selo, Jelenje, Gradišće, rimski zid, natrag u Jelenje
- 11. rujna na Poderti, u Grobnik, Frankulinu i natrag u Grobnik
- 12. rujna Podhum, Dražice, Grobnik, Frankulinu, na Grohovo u Rieku
- 17. rujna Grohovo, Valići, Jelenje, Grobnik
- 19. rujna Frankulinu, berdo Straža, Grobnik, Hrast, Rieka
- 23. listopada na Čavle u Grobnik
- 25. listopada na Čavle u Rieku
- 18. listopada na Grohovo u Grobnik
- 20. na Orehovicu u Rieku

1845.

- 19. I. na Čavle, Cernik, Kukuljanovo (S. Francesco) i istim putem natrag.
- 25. travnja u Svilno, Cernik i natrag

1846.

- 17. travnja iz Trsata na Orehovicu i natrag
- 12. svibnja S. Josef, Koritnjak, Jelenje, Kamenjak, Podhum, Jelenje grobničko, Martinovo Selo, Ratule, Valići, Počudnik, Cernik, Čavle, Svilno, Orehovica, Tersat
- 19. svibnja 1846. preko Sušaka, Hrastenica, Svilno, Pasac, Orehovica, u Trsat

1847.

6. lipnja u Orehovicu i natrag

1848.

28. kolovoza na Grobnik i natrag

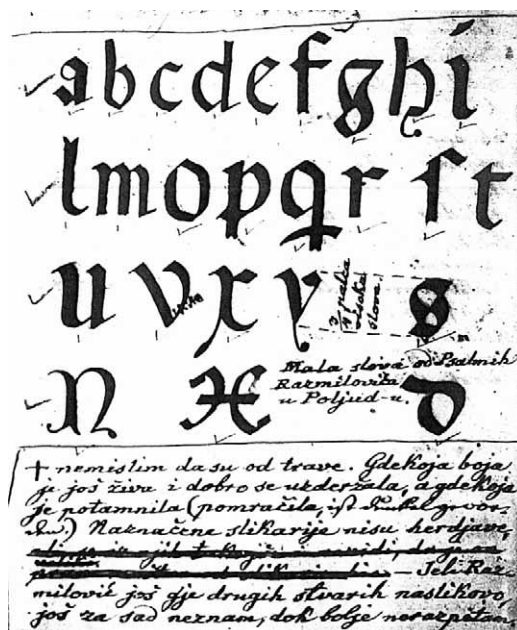
23. studenog na Čavle u Grobnik i natrag

1852.

24. lipnja u Grobnik i natrag pješice

Tijekom svojih istraživačkih ekskurzija Sabljara je uz pratnju poznanika i prijatelja upoznao lokalne znamenitosti i stanovništvo. Od svojih pratilaca u bilješkama spominje Vinka i Josu, ali ne spominje njihova prezimena. Vinko bi, smatram, mogao biti njegov brat Vinko Sabljara koji 1866. god. izdaje *Miestopisni rječnik Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*. Također, u bilješkama spominje i umirovljenog kapetana Franu Matu Kovačevića koji je u to vrijeme imao naum tiskati hrvatsko-talijanske novine. Godine 1844. istraživao je ostatke starog rimskog *limesa* iznad Grobničkog polja, a u jednom od obilazaka Grobnika (1852. god.) izradio je vrlo precizan položajni nacrt stare jezgre Grobnika (LUKEŽIĆ 2007: 48). Prvi je na Grobniku proveo i konkretnija istraživanja, koja su se odvijala između 1850. i 1860. godine, ali nam, nažalost, nije poznat materijal koji je tim istraživanjem skupljan (BLEČIĆ 2004: 53).

Prema popisu darovanih predmeta Narodnom muzeju iz 1852. godine vidljivo je da je Sabljara već za svojeg boravka na Trsatu i na putovanjima Grobničkim poljem marljivo skupljao predmete za Narodni dom za koji je cijelo vrijeme bio usko vezan. Od darovatelja s ovog područja spominju

Slika 10. Prijepis alfabeta fra Bone Razmilovića, Mijat Sabljara, oko 1853., DAZG, DD 1074, bilježnica 19.

Figure 10. The transcript of the alphabet by Fr Bono Razmilović, Mijat Sabljara, ca. 1853, DAZG, DD 1074, notebook 19.

se župnik Martin Juretić, umirovljeni svećenik i učitelj Filip Juretić, crkvenjak Franjo Juretić, »perovodja od zemljarine u Mérkoplju« Franjo pl. Frankulin, potomak »stare i ugledne plemićke obitelji nastanjene od XVII. stoljeća na Brajdama« te znameniti profesor hrvatskog jezika na riječkoj gimnaziji Fran Kurelac – književnik, jezikoslovac, sakupljač narodnih pjesama. Od predmeta koje je na poklon dobio spominju se stare knjige i rukopisi, arheološki predmeti iskopani na lokalitetu Grobišća i druge vrijedne starine namijenjene Narodnom muzeju u Zagrebu (LUKEŽIĆ 2007, 48-49).

Širina Sabljarovih interesa

Pored dužnosti vezanih uz muzej Sabljar svoju živu sakupljačku i arhivarsku aktivnost usmjerava na vrlo široko polje djelatnosti. Tako 1845. god. prikazuje pčelarstvo na području Dubrovačke Republike te postaje suradnikom glasila *Mjesečnik hrvatsko-slavonskog gospodarskog društva* (LASZOWSKI 1925: 234). Iz Trsata šalje prilog o broju ovaca kod Ličke regimente i o tome što se sve dobiva iz njihove vune. U jednom pismu Dragutinu Rakovcu Sabljar opisuje sjeme pamuka i jedan ihtiološki dar te sva imena koja navodi za trsje u Hrvatskom primorju. Opisuje obilni ribolov u Primorju, ali daje i imena voća i grožđa u Beretincu kraj Varaždina (MIRNIK 1990: 15.). Kod Podsuseda otkriva prethistorijsko groblje i započinje sabiranje susjedgradskih okamina, kojima postavlja temelj paleontološkoj zbirki Narodnog muzeja. Pomaže, također, oko gradnje nekih zagorskih cesta, a 14. prosinca 1856. god., u okviru Gospodarskog društva, njegovom je zaslugom osnovan Naravoslovni odsjek i on postaje članom njegova odbora (LASZOWSKI 1925: 234; MIRNIK 1990: 15).

Sabljarovim zoološkim bilješkama vezanim uz narodne nazive služio se Bogoslav Šulek, a ime mu se često spominje i u knjizi Dragutina Hirca *Die Mollusken-Fauna des liburnischen Karstes* iz 1880. god. (HIRC 1880). Sabljarova zoološka istraživanja okrunjena su otkrićem endemske vrste puža *Campylaea Stenomphala* na Velebitskim Oštarijama, a njegovo se ime spominje i u specijaliziranim knjigama kao što je *Jahrbücher der Deutschen Malakozoologischen Gesellschaft* (KOBELT 1886: 289; MIRNIK 1990: 15-16). Spiridon Brusina, znameniti zoolog, posvetio mu je jednu vrstu Clausilie iz podroda – Strigillaria: *Strigillaria Sabljarii* (MIRNIK 1990: 15-16), koja se u stručnoj literaturi navodi i pod imenom *Clausilia pumila sabljarii* ili *Sabljarova zaklopnica* (ŠTAMOL 2010: 16; 44; 65).

Nakon Alberta Fortisa, koji je u drugoj polovici 18. stoljeća prvi donio pisane podatke o podvodnim arheološkim nalazištima u Dalmaciji, Mijata Sabljara možemo smatrati i pionikom podvodne arheologije. On je zabilježio niz podvodnih arheoloških nalazišta i prenio vrlo zanimljive crteže od kojih se posebno ističe sarkofag ugrađen u rivu poluotoka Vranjica. »Upravo je na ovom nalazištu 1898. godine don Frane Bulić angažirao ronioce koji su pregledali podmorski dio Vranjica, što možemo nazvati prvim pokušajem istraživanja podvodnog nalazišta u Hrvatskoj« (MIRNIK 1981; PEŠIĆ 2010).

Sabljar je prvi, još u ono vrijeme, predložio i stvaranje prirodoslovnih zbirki u čitavoj Hrvatskoj i Slavoniji, zbog čega ga smatraju »začetnikom muzeološkog promišljanja u nas« (VUJIĆ 1998: 388).

Društvo za pověstnicu jugoslavensku

Pored tolikih brojnih interesa i aktivnosti, vrlo je značajna i Sabljarova uloga u Društvu za pověstnicu jugoslavensku u Zagrebu. Osnivanje ovoga društva inicirao je u siječnju 1850. god., nakon bezuspješnog pokušaja objedinjavanja postojećih institucija – Narodnog muzeja, Matice

ilirske, Gospodarskog društva i knjižnice – u »*društvo prosvěte ili društvo prosvěte i znanosti*«, Ivan Kukuljević Sakcinski (BOROŠAK-MARIJANOVIĆ 2004: 295).

U prvoj knjizi *Arkiva za pověstnicu jugoslavensku* tiskanoj 1851. god., Kukuljević navodi da je »odsěk prosvěte bivšeg banskog věća dne 21. travnja prošle godine (1850.), (pozvao) nekoliko zagrebačkih književnikah na dogovor o tom: kako da se najlagljim putem znanost domaće pověstnice kod našeg naroda razprostrani. Ovi književnici zaključe jednodušno, da se na tu svrhu utemelji u Zagrebu »*Društvo za jugoslavensku pověstnicu i starine*« (KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI, 1851: Predgovor).

Među odbornicima Društva na prvom je mjestu, odmah iza načelnika Ivana Kukuljevića Sakcinskog, upisan Mihovilj Sabljar. Ovaj podatak potvrđuje da je Sabljar 1850. godine djelovao u Zagrebu, no ne i to da je u Zagrebu bio nastanjen. Štoviše, u popisu svih članova Društva na stranici 250 pored imena Mihail Sabljar u rubrici *Prebivalište* nije naznačen niti jedan grad, stoga se može pretpostaviti da zaista u to vrijeme Sabljar još uvijek nije u Zagrebu živio, niti je imao stalni domicil u nekom drugom gradu (N.N. 1851: 250).

Na glavnoj sjednici Društva, 2. veljače 1852., pročitano je izvješće o poslovanju ravnateljstva od posljednje sjednice 1. lipnja 1851., u kojem se navodi da je Sabljar u funkciji savjetnika ravnateljstva svojom neumornom marljivošću uredio brojno sakupljeno »građivo za pověstnicu jugoslavensku« i kako ga je priredio za upotrebu: popisao je sve rukopise, povelje i listine razvrstao po jezicima, a knjižnicu uredio prema pripadajućim znanostima. Zbog svoje dokazane marljivosti i požrtvornosti Mijat Sabljar i Ferdinand Žerjavić su, na prijedlog bana Jelačića, nagrađeni stalnim članstvom u odboru Društva (PERKOVAC 1852: 446).

Godine 1852. Zemaljska vlada je odlučila ponovno nagraditi Mijata Sabljara, omogućivši mu da proputuje Vojnu krajinu, Hrvatsko primorje i Dalmaciju, kako bi na svom putovanju istraživao povijesne spomenike, pribavljao vrijedne knjige, rukopise i predmete za muzej i knjižnicu (LJUBIĆ 1996: 44).

Sabljarova putovanja po granici, Hrvatskom primorju i Dalmaciji

Poduzevši dva velika putovanja u periodu od gotovo pune dvije godine, Sabljar je u svoje bilježnice precizno zabilježio i precrtavao sve spomenike i zanimljivosti s kojima se na putovanju susretao. Tijekom dana je prikupljene informacije i skice unosio olovkom, a navečer ih je uz svjetlost svijeća precrtavao u crnoj tinti (MIRNIK 2001: 208). Velika je šteta što u bilježnice nije s istom preciznošću unosio i vrijeme zapisa, jer bi nam time znatno olakšao rekonstrukciju svojih putovanja.

Iz Brunšmidovog rukopisa saznajemo da je Sabljarovo prvo putovanje trajalo od 15. lipnja do 11. studenoga 1852., ali nije navedeno kojim putovima se točno kretao i kojeg je datuma posjetio određeni lokalitet ili spomenik (AMZ-AM sign. 6.: rukopis Josipa Brunšmida). Iz jednog drugog teksta možemo zato iščitati da se s prvog putovanja po Vojnoj krajini, Hrvatskom primorju i dijelu Dalmacije vratio s obilnim darovima i otkupljenim predmetima za muzej (MIRNIK 1990: 16), a određene bilješke daju nam naslutiti i kojim putem je započeo svoje putovanje jer je 30. svibnja 1852. najavljen njegov dolazak u Senj, a 24. lipnja 1852. zabilježen njegov posjet Grobniku (SABLJAR 1854: 341; LUKEŽIĆ 2007: 48).

Ivan Kukuljević Sakcinski donosi vrlo vrijedan podatak zapisavši da je Mijat Sabljar koncem 1852. god. prepisao cijeli natpis jedne nadgrobne ploče iz crkve sv. Lucije u Novoj Baškoj na Krku. Ovaj podatak otkriva nam da je upravo Mijat Sabljar prvi očistio i prepisao cjeloviti tekst Baščanske ploče (PEDERIN 2007: 242). Taj podatak je 1853. god. potvrdio i slovački filolog i povjesničar Pavel Josef Šafařík na početku svoje knjige *Památky hlaholského písennictví* napisavši čak i to da

su natpis pronašli jedan krčki klerik i bojnik M. Sabljar (ŠAFARÍK, 1853: Dodatak i ispravak za str. 20 i 33).

U izvješću o uspjehu svoga drugog putovanja po Dalmaciji, 1853. i 1854. godine, što ga je 20. kolovoza 1854. podnio velikoj skupštini Društva za jugoslavensku povjestnicu i starine, i koje je tiskano u *Arkivu za povjestnicu jugoslavensku* iste godine, Sabljar nabroja gradove koje je posjetio, poslove koje je u njima obavio te donosi popis svih predmeta, knjiga i rukopisa koje je za muzej pribavio.

Drugo putovanje je trajalo sedam i pol mjeseci, od 27. rujna 1853. do 9. svibnja 1854. (SABLJAR 1854: 339.; MIRNIK 1990: 16). Iz izvješća saznajemo da je Sabljar posjetio gradski arhiv u Makarskoj i knjižnice samostana u okolici do Zaostroga, ali ondje je »malo stvari na jugoslavjansku povjestnicu spadajućih našao, jer su Francezi manastire porobili i sva važnia pisma odnieli, kad se je god. 1806. pri došastju Rusah ova okolica pobunila« (SABLJAR 1854: 339).

Prilikom terenskih obilazaka Makarskoga primorja Sabljar je pokazao zanimanje i za srednjovjekovne nadgrobnne ploče i stećke. Tako u njegovoj 8. i 20. bilježnici možemo pronaći crteže i opise stećaka i nadgrobnih spomenika iz Igrana, Drvenika i Zakuća kod Makarske, zbog čega se Sabljara smatra prvim istraživačem koji je pokazao zanimanje za te srednjovjekovne spomenike. (TOMASOVIĆ 2007: 10) U 8. bilježnici na 62. stranici nalaze se Sabljarovi precizni crteži stećka-sljemenjaka

Slika 11. Crtež medalja Mihovila Sabena, Mijat Sabljar, 1853., DAZG, DD 1074, bilježnica 35.

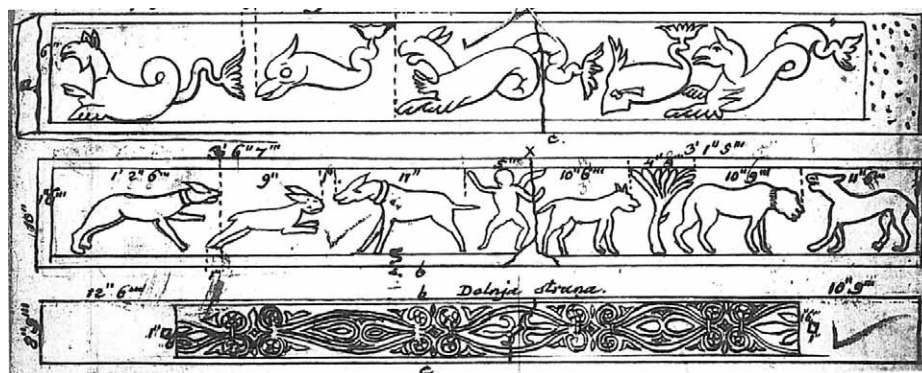
Figure 11. Drawing of the medals of Mihovil Saben, Mijat Sabljar, 1853, DAZG, DD 1074, notebook 35.

iz Zakuća uz koje su dopisani vrlo vrijedni podaci o brojnosti spomenika na tom lokalitetu i o uzrocima njihova oštećivanja. Pored opisa zatečenoga stanja Sabljara otkriva da je ondje bilo još mnogo nadgrobnih ploča »s raznim biljegamah, ali su jih potrošili 1818, kad su ovde cestu probiali i iz nova pravili, i 1845 kod zidanja iste kapele, iz koje vrelo Sitno teče«. (MK-UZKB-MS: bilježnica 8) U 20. terenskoj bilježnici u kojoj, među ostalim, obrađuje i Stobreč, Omiš, Poljice, Rogoznicu i Makarsku, Sabljara opisuje i vrlo lijepi stećak iz Drvenika na kojem su prikazana »dva konjanika s bojnim položajima u desnicah, a sa strane djevojka rukuh razapetih«. Sabljara pritom prenosi i predaju o figurama na stećku za koje »pripovieda se da su to zaljubljenici bili Dragutin Miletić Turčin iz Vergorca i Dragimir Kostenić iz Dervenika, oba zaljubljena u kćer kneza Gračkoga (Građačkoga) Jurića...« (MK-UZKB-MS: bilježnica 20).⁸

U izvješću o drugom putovanju Sabljara piše i to da je najviše vremena boravio u Boki gdje je gotovo sve arhive, samostane i crkve pregledao, kamene spomenike prepisao (narisao) i važnija pisma ili prepisao ili od drugog dao prepisati. Zaljev Boke kotorske Sabljara je već posjetio 1840-ih godina tako da se otada vjerojatno dobro pripremio za svoj drugi posjet (DAZG, DD 1074 – Ostaština Mijata Sabljara, bilježnica 30; BABIĆ, MILETIĆ, 2007: 206–209). U Dubrovniku je bio posebno očaran knjižnicom franjevačkog samostana, a u njoj posebice zbirkom pokojnog fratra Inocenta Čulića. »Malo koja zbirka u Dalmaciji ima toliko važnih tiskanih knjigah i rukopisah od slavjanskih spisateljah, koji se jugoslavjanskih stvari tiču, osobito u narodnom jeziku, pisanih.« (SABLJAR 1854: 339).

Pored lokaliteta koje spominje u izvješću: Makarske, Dubrovnika, Boke, Sabljara je na svom putovanju posjetio gotovo sve važnije gradove, otoke, utvrde i spomenike te je svojim preciznim crtežima i bilješkama zabilježio svaki detalj kulturne baštine s kojim se susreo. Ove izvanredno važne informacije ostale su nam sačuvane u njegovim terenskim ili putnim bilježnicama, koje se kao vrijedni dokumenti čuvaju u Upravi za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture Republike Hrvatske i o kojima će naknadno biti više riječi.

O dolasku Sabljara u pojedino mjesto bili su obaviješteni svi koji su mu na njegovu putu trebali biti od pomoći. Sabljara tako u izvješću iz 1854. god. spominje da je »svuda na preporuku nj.

Slika 12. Crtež reljefa, Mijat Sabljara, DAZG, DD 1074, bilježnica 39.

Figure 12. Drawing of the relief, Mijat Sabljara, DAZG, DD 1074, notebook 39.

⁸ Više o nadgrobnim spomenicima i stećcima Makarskoga primorja te o Sabljarovoju ulozi u obradi tih spomenika vidi: TOMASOVIĆ 2007a: 7-61 i TOMASOVIĆ 2007b.

preuzv. svetloga našega bana bio dobro primljen, i svuda su mi gospoda kao i prosti ljudi na ruku bili...», jedino mu u »30-nici u Senju« (op.a. carinskom uredu ili harmici) nisu bili na pomoć, premda su još 30. svibnja 1852. o njegovu dolasku bili obaviješteni od visoke banske vlade (SAB-LJAR 1854: 341). U prijepisu Ljudevita Vukotinovića sačuvan je u Arheološkom muzeju u Zagrebu list kojim je ban Josip Jelačić 1853. god. izdao zapovijed da se majoru Sabljaru pomogne u njegovim nastojanjima (AMZ-AM sign. 6: Zapovijed bana Jelačića iz 1853). Zapovijed je pisana hrvatskim i talijanskim jezikom, a ovdje donosim prijepis na hrvatskom.

Otvorena zapovijed

U svrhu unapredjenja narodnog duševnog razvitka, koje se gojenjem narodne poviestnice znatno polučiti može, prinukana se nalazim izdati otvoreno pismo gospodinu Mihovilju Sabljaru, c. kralj. majoru u miru, koji plemenitim domoljubljem oduševljen putuje kroz Primorje, dalmatinske otoke, Dalmaciju i donju Krajinu, za da tamo sakupi starine za jugoslavenšku pověstnicu važne.

Ovim indi otvorenim pismom pozivam sve civilne i vojene oblasti u Hrvatskoj, Dalmaciji i hrvatskoj granici, kao i sve zborove, društva i sve načelnike civilnih i vojnih poglavarstvih, da rečenomu gospodinu majoru Mihovilju Sabljaru svu moguću zakonitu pomoć na prenavedenom putovanju pruže, njega u izvršenju važne zadaće svoje svojski podupiru, njemu u tome na ruku idući i da mu na njegovo zahtjevanje predipregu uz priličnu cěnu pribave.

U Zagrebu 24. Lipnja 1853.

Jelačić Ban

Za g. Mihovilja Sabljara c. kr. majora u miru

Sabljarovo djelovanje u Narodnom muzeju u Zagrebu

Već za boravka u muzeju Lavala Nugenta na Trsatu Sabljara je radio poslove vezane za Narodni muzej u Zagrebu. Tako nalazimo da je 1843. god. sastavio prvi katalog numizmatičke zbirke Narodnog muzeja u Zagrebu, popisujući stari novac kojega je bilo više od tisuću komada (MIRNIK 1990: 16). Po dolasku u zagrebački muzej njegove su zasluge postajale sve brojnije.

Kao sakupljač i darovatelj Sabljara je postavio temelj zbirkama Narodnog muzeja te se i danas smatra kako u Arheološkom, Prirodoslovnom i Povijesnom muzeju nema niti jedne zbirke kojoj on nije začetnik, ili barem najvećim darovateljem u doba njegovih početaka (MIRNIK 2001: 207). Ljudevit Vukotinović o Sabljarovim zaslugama piše da je on 1843. godine, prilikom utemeljenja petrofaktološkičke zbirke, položio temelj i mineralogičkoj zbirci, 1844. god. utemeljio arheološku i numizmatičku zbirku te zbirku pečata, 1846. god. položio temelj zbirkama starih natpisa, rukopisa i listina te 1847. god. muzejskom arhivu (VUKOTINOVIĆ 1996: 52). On također hvali Sabljara u *Narodnim novinama* od 4. ožujka 1846., gdje piše: »*koi promotri imena darovnika, on će odmah uviditi, da je g. major Sabljara u svakoj struci najviše darovao; i zaista i jest tako. G. major Sabljara domorodac je pravi, koi za se ništa neradi, nego sve za korist domovine, za korist čovječanstva. Njegovo srce je tako plemenito, nedužno, smireno i od svake oholosti prosto, da on ni nemisli, da bi ga tko naplatio ili pohvalio za to, što sve svojoj domovini daje*« (LJUBIĆ 1996: 43). Godine 1864. u *Narodnim novinama* br. 18 objavljen je inventar Muzeja, a Brunšmid o tom piše: »*odanle se najbolje uviđaju također velike zasluge Sabljarove po taj zavod kod svake bo ondje spomenute zbirke glavni je priložnik Mijat Sabljara, a nekoje su samo i od njega, kao ljuštura, kukci i starine.*« (ZGAGA 1990: 12)

U izvješću prvog muzejskog čuvara Dragutina Rakovca u *Narodnim novinama* 12. kolovoza 1846. navodi se da je za muzejskog upravitelja zbirke ljuštura i kukaca postavljen Mijat Sabljara. Poznato je da je 1850. godine Bansko vijeće isplaćivalo Sabljaru 2 forinte dnevno za uređivanje

novčane zbirke Narodnog muzeja, no to je već 17. veljače 1851. obustavljeno jer Sabor nije doznačio za to potrebnu svotu novaca. Sredstva za uređivanje knjižnice ponovno su stizala u razdoblju između svibnja 1854. i lipnja 1855. god. te se Sabljar ponovno prihvatio toga posla (LJUBIĆ 1996: 43–44).

U studenom 1854. god. umro je Dragutin Rakovec koji je uz Narodni muzej bio vezan od samog njegovog osnutka. On je obnašao dužnost tajnika Gospodarskog društva koje je upravljalo Narodnim muzejom te je uređivao *Mjesečni gospodarski list*, odnosno *Gospodarske novine*. Na sjednici održanoj 24. studenoga odlučeno je stoga da se na mjesto tajnika i muzealnog čuvara prirodoslovne zbirke postavi dr. Praunšperger, a na mjesto čuvara arheološke i drugih zbirki Mijat Sabljara. Ova odluka Gospodarskog društva donesena je suprotno volji Književnoga društva koje se u to vrijeme tek ustrojavalo, zato što je Gospodarsko društvo da tada Muzejom ravnalo i stoga što su »kako je obće poznato, jedini Rakovec i major Sabljara stvorili dosadašnji tako rečeni muzeum«. Šime Ljubić piše da si je Gospodarsko društvo s razlogom to pravo prisvojilo jer je ono osim truda i brige utrošilo i najviše novčanih sredstava za nabavu muzejskog inventara (LJUBIĆ 1996: 44).

Ljudevit Vukotinović je 11. travnja 1855. postao nasljednikom Praunšpergera na mjestu tajnika Gospodarskog društva, a u rujnu 1855. god. postavljen je i na mjesto privremenog čuvara cijelog Narodnog muzeja. Sabljara je, razočaran tom odlukom, napustio Zagreb te se preselio u imanje na Goljaku (SABLJAR 1990: 40). Ivan Kukuljević Sakcinski se, žalostan zbog takve odluke Sabljara, obratio Društvu na sjednici održanoj 25. rujna 1855. riječima: »Sa žalostju je razumielo ravnateljstvo odaljenje najzaslužnig muža za narodne naše zavode, koji je za vrieme višegodišnjeg svojeg sudielovanja oduševljenim požrtvovanjem i neutrudljivom brižljivostju tako u nar. našem muzeu kod skupljenja i uređivanja sbirkah, kao i kod društva ovog žertvujući duševne i tjelesne svoje sile, sigurno pervenstvo zaslužio; zašto ravnateljstvo ovo nemože propustiti istome velezaslužnome mužu ovdje javno najserdačniu zahvalu izreći.« Sabljara se nakon ovih riječi potpore vratilo u Muzej i nastavio uređivati numizmatičku zbirku do rujna 1857. god. kada je na neko vrijeme uklonjen iz Muzeja (LJUBIĆ 1996: 44–45).

U vremenu koje je slijedilo do Sabljara povratka u Muzej, Gospodarsko društvo je odlučilo da više neće financijski uzdržavati Muzej pa se Vukotinović obratio namjesničkom vijeću za dotaciju od 1500 forinti: 600 forinti za čuvara, 400 za njegova pomoćnika, 250 za podvornika, a 250 za pisarnu. U tom je naumu uspio te je u rujnu 1857. god. određena mjesečna doznaka od 50 forinti za čuvara, godišnja doznaka od 360 forinti za pomoćnika i 1600 forinti za čišćenje prostorija i uređenje zbirki. Sljedeće godine je predložio novu i opsežnu osnovu za ustrojstvo Muzeja, pri čemu je imao na umu samo prirodoslovnu zbirku. Od svog prijedloga uspio je realizirati jedino to da mu je u svibnju 1860. god. doznačeno 15 forinti mjesečno za poslužnika, a krajem godine 60 forinti za plaću njegova pomoćnika Vormastinija.

Kada je u studenom 1860. god. Vukotinović imenovan križevačkim županom, predložio je da se njegovu zamjeniku Vormastiniju isplaćuje plaća od 30 forinti mjesečno, dok bi njemu i dalje ostalo nadzorništvo nad Muzejom. Također, plaća bi mu se isplaćivala sve dok ne bude doznačena plaća za mjesto križevačkog župana. Premda odsutan iz Muzeja, Vukotinović je tako primao plaću za mjesto privremenog čuvara Muzeja sve do 1. travnja 1862. kada je umjesto njega prvim čuvarom Muzeja imenovan Mijat Sabljara (LJUBIĆ 1996: 45).

Treba spomenuti da se u vremenu Vukotinovićeva ravnanja Muzejom velika briga posvećivala uređenju prirodoslovne zbirke, dok su arheološka zbirka i knjižnica bile zapuštene. Došavši na mjesto ravnatelja, Sabljara je odlučio ponovno uvesti red u Muzej. Na njegov je prijedlog tako Namjesničko vijeće 4. prosinca 1862. dopustilo Društvu za povjesticu jugoslavensku da imenuje tri posebna odbora: za starine, za prirodoslovlje i za knjižnicu, koji bi se imali brinuti o zbirkama i

ponovno ih dovesti u red. Odbornici su zaključili da prostorije Narodnog doma nisu adekvatne za rad Muzeja i uputili su 11. lipnja 1863. molbu da se Narodnom muzeju ustupi staro kazalište. No premda će do preseljenja na novu lokaciju proći još dvadeset godina, Sabljar nije posustao s unapređenjem kvalitete i veličine zbirke.

O Sabljarovu predanom i marljivom radu za vrijeme ravnanja Muzejom, najbolje svjedoči tekst Šime Ljubića u kojem se navodi:

»Sabljar istroši za svoga drugog ravnanja narodnoga muzeja, može se reći slobodno, i ono malo ostavši mu fizičkih sila na uređenje i pomnoženje sbiraka. Koliko je on truda u tom uložio, jasan su dokaz obširni katalogi, koje je u muzeju ostavio. (...) Mnogo se pako trudio i sada, da se sbirke muzealne novimi prinesci i darovi obogate, kao što nas uvjerava njegovu obsežno dopisivanje sa rodoljubi iz svih krajeva naše zemlje« (LJUBIĆ 1996: 46).

Svega nekoliko mjeseci pred Sabljarovu smrt, 3. rujna 1865., u *Feuilletonu* časopisa *Naše gore list* objavljen je Sabljarov poziv na skupljanje narodnoga blaga u kojem potiče da bi vrlo važno bilo da se sazna *»gdje se u našoj domovini:*

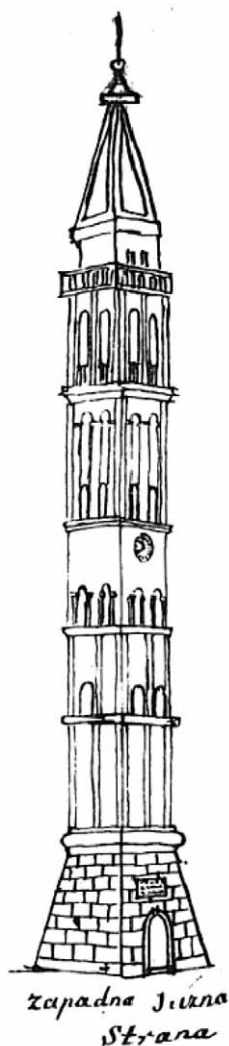
- 1. nalaze slike i kipotvori, koji predstavljaju naše kraljeve, bane, biskupe, velikaše, vojvode, junake i umjetnike, starijega i sadašnjega vremena, u obće svih domorodacah, svećeničkoga ili svjetskoga stališa, koji su na koj god način za domovinu zaslugah stekli;*
- 2.naslikane okolice iz naše domovine, starije i novije dobe;*
- 3.različita važna i umjetna djela od naših domorodacah u slikariji, kipotvorstvu, barkorezu (Kupferstiche), drvorezu (Holzschnizelei) itd.;*
- 4.slikarije i kipotvore od svetacah po crkvah i manastirih, ako su i od stranih ali glasovitih umjetnikah načinjeni.«*

U nastavku on poziva *»sve duhovne i svjetske oblasti, tvornice, gostionice, gospodštine i privatne osobe, da izvole predmete slične, ako bi ih imali, opisati i narodnome muzeju poslati...«*. Uz poziv prilaže i upute u kojima objašnjava na koji način treba predmete popisati prema njihovu sadržaju, autorstvu, starosti, lokaciji kako bi se na taj način olakšao posao onima koji će poslije njega nastaviti posao sabiranja i čuvanja baštine (N.N. 1865: 201).

Mijat Sabljar umro je u Zagrebu 21. prosinca 1865. god. Pokopan je na Rokovu groblju. O njegovoj smrti isti dan su izvijestile *Narodne novine*, žaleći da je umro *»tvorac i nastojnik«* Muzeja (LJUBIĆ 1996: 46). Veliki pogreb održan je 23. prosinca u tri sata popodne uz nazočnost cijele satnije vojnika i uz puščane salve. Sabljar je pokopan nedaleko od groba Vatroslava Lisinskog (MIRNIK 2001: 205). U jesen 1885. godine, prilikom prenošenja kostiju hrvatskih preporoditelja sa starih zagrebačkih groblja sv. Roka i sv. Jurja na novo groblje na Mirogoju, Sabljarove kosti su nesrećom ostale zaboravljene. Za njegov grob na Rokovu perivoju znala je samo nekolicina ljudi, a među njima i Dragutin Hirc, koji u jednom tekstu piše: *»A danas? Danas ostao je taj muž bez groba i križa. Drač i korov pokriše ono tlo, pod kojim leže trudne i izmučene kosti Mijata Sabljara!«* (MIRNIK, 2001: 205).

Sabljarova ostavština

Putne bilježnice Mijata Sabljara koje je na svojim dugim putovanjima neumorno ispisivao i iscrtavao danas su s pravom prepoznate kao prvorazredno vrelo informacija te se zbog svoje faktografske točnosti koriste za veliki broj znanstvenih istraživanja. Zadivljuje nas preciznost s kojom je u kratkom vremenu koje mu je tijekom putovanja bilo na raspolaganju uspijevao prenijeti motive na papir. Mnogi njegovi crteži i danas se zbog vjernosti originalu koriste za rekonstrukciju izvornog izgleda spomenika.

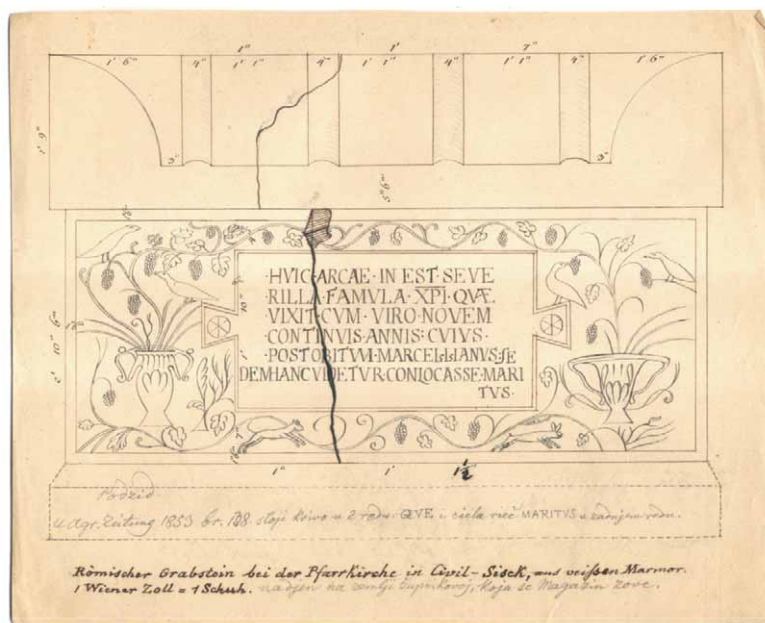

Slika 13. Crtež zvonika crkve sv. Nikole u Perastu, Mijat Sabljar, 1854, DAZG, DD 1074, bilježnica 30.

Figure 13. Drawing of the bell tower of St. Nicola church in Perast, Mijat Sabljar, 1854, DAZG, DD 1074, notebook 30.

Najbolje možda o ovome svjedoči slučaj sarkofaga Maksimilijane Emilije iz Siska, čiji »vizualni trag nam je danas zabilježen samo na crtežu.« Radi se, naime, o osebujnom rimskom sarkofagu koji je pripadao nekropoli u Novom Sisku, a čiji natpis se smatra najdužim dosada pronađenim cjelovitim siscijanskim natpisom. Fizički trag ovoga sarkofaga do danas se izgubio, ali ostao nam je, srećom, zapisan u crtežima i bilješkama Mijata Sabljara. (Više o sarkofagu Maksimilijane Emilije iz Siska: VUKELIĆ 2009: 393. – 420).

Jedan rimski sarkofag koji, isto tako, plijeni svojom ljepotom, zabilježen je u crtežima Mijata Sabljara. To je sarkofag Severille, supruge Marcellianusa iz 4. stoljeća, koji je u Muzej prenesen sa

Slika 14. Crtež sarkofag Severille, Mijat Sabljar, AMZ-AM.

Figure 14. Drawing of the Severilla sarcophagus, Mijat Sabljar, AMZ-AM.

zemljišta rimokatoličkog župnika iz Starog Siska. Danas se ovaj golemi sarkofag nalazi u dvorištu Arheološkog muzeja u Zagebu.

Svojom vještom rukom Sabljar je na stranice putnih bilježnica prenosio i brojne druge motive. Među njima nalazimo planove gradova, utvrda, ruševina; skice topografskih lokaliteta i prirodnih fenomena; crteže građevina, slika, kipova, reljefa, mozaika, epigrafskih spomenika, grobova, medalja, brodova, crkvenog inventara i posuđa. Također, precrtavao je minerale, školjke, drveće, bilje, leptire i mnoge druge predmete koji su ga zaokupljali. Njegov pedantan pristup zahtijevao je da se svaki detalj prenese na papir. Kada zbog malenog formata putnih bilježnica nije bio u mogućnosti sve detalje prikazati na jednom crtežu, dijelove spomenika bi posebno iscrtavao kao detalje u krupnom planu.

Kratkim bilješkama, koje ponekada nisu prelazile više od jedne rečenice, popratio je svaki lokalitet i predmet koji ga je zanimao, a kada ne bi znao, ili ne bi bio siguran pred kojim spomenikom ili kapelom se nalazi, ostavljao bi prazno mjesto te kasnije popunjavao prazninu tintom. Katkada je pisao i upitnik kraj natpisa, te bi naknadno tušem stavio kvačicu ako je ustanovio da je bilo točno što je prethodno zapisao.⁹ Dosljednost kojom se prihvaćao popisivanja i skiciranja predmeta, vidljiva je na svakoj stranici njegovih putnih bilježnica i one su zbog toga kao pouzdano vrelo informacija prepoznate već i u njegovo vrijeme. Njegove bilježnice se tako u referencama spominju na mnogim mjestima i u *Slovníku umjetnikah jugoslavenskih* Ivana Kukuljevića Sakcinskog iz 1858. godine (KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI, 1858). Kukuljević Sabljara spominje i u predgovoru

⁹ AMZ-AM, sign. 6., primjer: Remete kod Zagreba (oltar u kapeli »S. ») i grad Senj (»Senj?« pa tintom preko natpisa ✓).

drvene klupe u crkvi u Remetana piše: »*Klupe od Koruša s obe strane pred velikim oltarom jesu liepo i umietno iz drva rezati, ali žali Bože, nasloni od zada su skinuti i može biti na vatru bačeni, na kojim su bili umietno izrezani događaji iz bibličke dogodovštine*«. (AMZ-AM, sign. 6: Sabljarove bilješke) Na drugom mjestu isto tako piše kako su crkvene slikarije u Hrvatskom primorju i u Dalmaciji većinom kroz »*zločestu navadu*« pokvarene jer prosti puk na njih »*svakojake nespretne urese vieša*« (AMZ-AM sign. 6: Sabljarove bilješke).

Način na koji je Sabljara prilazio zaštititi spomenika dobro ilustrira jedan slučaj kraj Široke kule. Sabljara je čuo da krajišnici ondje uništavaju podni mozaik pa se odmah uputio na lokalitet i iskopao ugrožene dijelove. Zapisao je pritom što je radio, iscrtao i zabilježio što je našao i opet sve zatrpao sa zemljom kako bi zaštitio nalazište (VUJNOVIĆ, 1990: 28).

Do danas je sačuvana 41 putna bilježnica i one se kao cjelina čuvaju u Upravi za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture Republike Hrvatske. Na početku nekih od bilježnica, a posebno onih nastalih na putovanju po južnoj Dalmaciji, Sabljarovom je rukom zapisan redni broj »knjižice«, te datum i godina kada je ona nastala. Sudeći prema ovim podacima, današnji redni brojevi bilježnica ne slijede njihov kronološki nastanak. Tako je, recimo, 29. bilježnica na prvoj stranici označena kao X. knjižica s datumom 15. ožujka 1854. god.,¹¹ dok je 32. bilježnica na prvoj stranici označena kao IV. knjižica s datumom 14. listopada 1853.¹² god.

Neki detalji iz Sabljarovih bilježnica daju naslutiti i to da ni sav sadržaj 41 bilježnice nije nastao u isto vrijeme. Jedan odlomak iz 35. bilježnice, koja je Sabljarovom rukom označena kao V. knjižica s datumom 30. studenog 1853. god., tomu ide u prilog. U tom odlomku Sabljara donosi popis 7 djela crnogorskoga pjesnika Stefana Perovića Cuca ispod kojega se nalazi pjesnikov potpis. Iznad potpisa stoji Sabljarovo objašnjenje potpisa: »*Sljedeće je njegov vlastoručni potpis s olovkom načinjen i kroz mene tintom prevučen, i znači: Stefan Andriin Perović Baiković Cuca. On je serdar Cucki i senator Crnogorski.*« Ispod potpisa zatim slijedi zapis: »*Vlastoručni potpis, god. 1853 kojega je Stefan Andriin Perović Baiković Cuca, vojvoda crnogorski i senator s olovkom u tu knjižicu napisao i meni kazao, da je ova 7 spomenuta diela napisao, i kad je u Kotor pobiegao, na Cetinju ostavio. On je poginuo u Carigradu 1858.*«¹³

Stefan Perović Cuca zaista je poginuo u Carigradu nekoliko godina nakon Sabljarovog posjeta Boki Kotorskoj 1853. god., stoga je za pretpostaviti da je ovaj odlomak iz 35. bilježnice pisan tijekom, odnosno, nakon 1858. godine. Ipak, za rasvjetljavanje datacija svih bilježnica smatram da bi potrebno bilo puno više truda uložiti u istraživanje samog njihovog sadržaja. Od 41 bilježnice, naime, samo je nekolicina u svom sadržaju označena datumom i godinom, dok ostale bilježnice često ne sadrže nikakav kronološki zapis pa je stoga njihovu dataciju teže istražiti.

Nedavno objavljena knjiga Martine Juranović-Tonejc, *Putne bilješke Mijata Sabljara (1852.–1854.) – crkveni inventar*, odličan je primjer detaljno provedenog istraživanja i analize samog sadržaja bilježnica, koje je uvelike pridonijelo rasvjetljavanju crkvenog inventara sakralnih spomenika sredine 19. stoljeća. Svako sljedeće istraživanje ovoga tipa pomoći će daljnjem rasvjetljavanju, kako samih Sabljarovih putovanja, tako i cjelovitom pogledu na hrvatski kulturni prostor toga vremena.

Pored svojih terenskih bilježnica Sabljara nam je u naslijeđe ostavio i stotine pojedinačnih, rukom ispisanih, listova na kojima su obrađeni i abecednim redom posloženi lokaliteti koje je u svojim terenskim obilascima posjetio. Ti dragocjeni dokumenti čuvaju se u arhivu Arheološkog

11 MK-UZKB-MS – bilježnica 29.

13 MK-UZKB-MS – bilježnica 35.

12 MK-UZKB-MS – bilježnica 32.

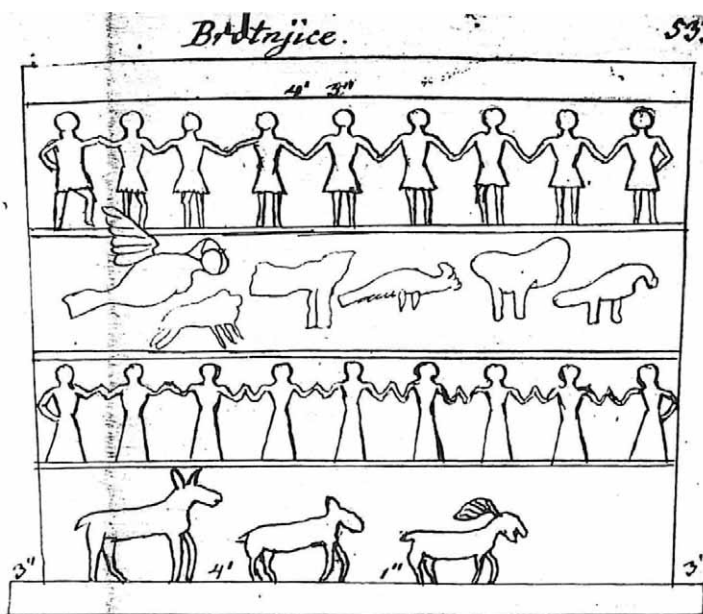
muzeja u Zagrebu te još od Sabljarovih dana čekaju na svoju detaljniju obradu. (AMZ-AM, sign. 6-1 – 6-7; AMZ-AM) Takvo jedno istraživanje moglo bi pokazati i da li se ovim dokumentima koristio Vinko Sabljara u sastavljanju *Miestopisnog rječnika Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*.

Brojni su također i drugi Sabljarovi tekstovi – rukopisi, inventarne knjige, skice, korespondencije i stručni tekstovi – koji se čuvaju u Arhivu HAZU, odnosno muzejskim ustanovama koje su proistekle iz Narodnog muzeja. Dokumenti i tekstovi koji se tamo čuvaju pisani su na hrvatskom, latinskom i njemačkom jeziku, a raznolikošću svoje tematike najbolje svjedoče o širokom polju Sabljarova interesa i djelovanja.

Treba svakako spomenuti i to da je Sabljara za svoga života objavio i jedno tiskano djelo: *Mane koje smetaju razvitku književnosti i sačuvanju umjetnosti te starinskih predmetah*. U njemu piše o problemima s kojima se u svojim terenskim obilascima susretao i navodi značajnije primjere narušavanja arheoloških lokaliteta, uništavanja i spaljivanja rukopisa i knjiga te oštećivanja pojedinih slika, mozaika i starih natpisa. U knjizi je opomenuo i one koji s vlastitim naslijeđem loše rukovode. Pozvao je lokalno svećenstvo na educiranje i upozoravanje pučanstva kako ne bi uništavali svoju baštinu, pa makar to činili i u neznanju.

Riječima kojima je Sabljara započeo ovo svoje djelo čini mi se da je prikladno i na ovom mjestu se poslužiti:

»Nije moja nakana, da se stavim kao obći učitelj za sačuvanje starinah i umjetnosti, nego mi je žal kad vidim kako se u mojoj domovini velike znamenitosti i dragocjenosti namjesto, da se za buduća vremena bolje sačuvaju upravo kao hotimice kware i uništavaju. Stoga neželim ovimi opaskami nikoga wriediti, nego samo obćinstvo na bolje sačuvanje takovih stvarih i na bolju pažnju pozorno učiniti kod novih djelah.« (SABLJAR 1990: 49)

Slika 16. Crtež stećka iz Brotnjice u Konavlima, Mijat Sabljara, DAZG, DD 1074, bilježnica 29.

Figure 16. Drawing of the *stećak* from Brotnjice in Konavle, Mijat Sabljara, DAZG, DD 1074, notebook 29.

ZAKLJUČAK

Veliki doprinos poznavanju hrvatske povijesti i kulture što ga je svojim nesebičnim radom ostvario Mijat Sabljat, s pravom je prepoznat među velikim brojem stručnjaka. Mnoge znanstvene discipline danas sa zahvalnošću koriste građu koju nam je ostavio ovaj jedinstveni entuzijast.

Izuzetnom širinom svojih interesa, Sabljat je inicirao istraživanja mnogih područja koja su se kasnije razvila u posebne znanstvene discipline, a svojim opservacijama, preciznim bilješkama i skicama uvelike je zadužio zoologiju, malakologiju, dendrologiju, mineralogiju, petrofaktologiju, topografiju, demografiju, povijest umjetnosti, arheologiju (epigrafiku, heraldiku, numizmatiku...), arhivistiku, bibliotekarstvo te muzeologiju – gdje je prepoznat i kao prvi hrvatski muzeolog i muzealac (VUJIĆ 2007: 12)!

Žar s kojim je obilazio cijeli tada dostupni prostor u kojem su živjeli Hrvati, oduševljavao je njegove suvremenike, a poticaji za njegova putovanja stizali su i od osoba s najviših državnih funkcija. Te, međusobno tako različite krajeve, one kontinentalne i one mediteranske, Sabljat je doživljavao kao jedan jedinstveni hrvatski etnički prostor zbog čega nam i danas može poslužiti kao primjer razvijene svijesti o važnosti istraživanja i sagledavanja bogatstva naše prirodne i kulturne baštine.

Potrebno je, zaista, učiniti još mnoga istraživanja njegova bogata života i rada, no krenemo li njegovim stopama po Hrvatskoj, ili tragom njegovih dokumenata, kojih se veliki broj zasigurno nalazi i u arhivima Beča i Budimpešte, rasvijetljavanje života ove važne osobe u ključnim desetljećima hrvatske kulture, sigurno će uroditi plodom, a njegov lik time približiti širem krugu ljudi.

Sadržaj (toponimski) putnih bilježnica¹⁴

1. Rijeka
2. Rab – Pag – Nin – Novigrad – Zadar – Ugljan
3. Rab
4. Rab
5. Pag – Rab – Karlobag – Novalja
6. Rab
7. Nin – Privlaka – Grbe – Zaglav – Zadar
8. Zadar – Šibenik – Makarska – Igrane – Živogošće
9. Zadar – Karin – Obrovac – Sv. Rok
10. Umotvori Dalmazien
11. Umotvori Dalmazien
12. Krin
13. Klis – Salona
14. Trogir – Kaštela – Čiovo – Marina
15. Solin
16. Vranjica
17. Split
18. Split

¹⁴ Izvor dokumentacije građe: MK-UZKB-MS – Terezenski zapisi Mijata Sabljara.

19. Split – Poljud
20. Split – Neretva, Stobreč – Omiš – Poljica – Rogoznica – Vrulja – Baškovoda – Makarska- Biokovo – Tučepi – Živogošće – Zaostrog
21. Otoci kod Splita – Brač – Hvar – Milne – Postire – Pelagosa – Šolta
22. Brač
23. Hvar – Starigrad – Jelsa – Vrboska – Poluotok Pelješac
24. Vis
25. Vis – Komiza – Dubrovnik
26. Rijeka dubrovačka
27. Dubrovnik
28. Dubrovnik
29. Hercegnovi – Novi – Boka Kotorska – Grude – Pridvorje – Cavtat
30. Perast – S. Juraj kod Perasta – Kotor
31. Kotor – Budva
32. Kotor
33. Kotor – Prčanj – Perast – Dobrota – Risano – Budva
34. Kotor – Perast
35. Kotor – Poda – Novi u Boki Kotorskoj
36. Prčanj – Kavac – Bogdanović – Tivat
37. Budva – Dobrota – Ljuta
38. Brežice – Dobova
39. Varaždinske Toplice – Svibovec
40. Kastav – Kozala – Grobnik
41. Krapina – Čakovac – Kastav – Varaždin – Voća

ARHIVSKI IZVORI

Kratice:

AMZ-AM	Arheološki muzej u Zagrebu – Arhiv Muzeja.
DAZG	Državni arhiv u Zagrebu.
HPM-DM	Hrvatski povijesni muzej – Dokumentacija muzeja.
MK-UZKB-MS	Ministarstvo kulture – Uprava za zaštitu kulturne baštine.

1. AMZ-AM, sign. 6 – Spisi Mijata Sabljara.
2. AMZ-AM, sign. 6 – Prijepisi Josipa Brunšmida.
3. DAZG, DD 1074 – Ostavština Mijata Sabljara
4. HPM-DM – Pismo Sabljaru iz 1858.
5. MK-UZKB-MS – Terenski zapisi Mijata Sabljara.

LITERATURA

Kratice:

<i>Arkiv</i>	Arkiv za pověstnicu jugoslavensku.
<i>ELU</i>	Enciklopedija likovnih umjetnosti, Jugoslavenski leksikografski zavod (Zagreb); Leksikografski zavod «Miroslav Krleža».
<i>GrobZb</i>	<i>Grobnički zbornik</i> , Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine, Rijeka (Rijeka)
<i>HA</i>	Hrvatska arheologija u XX. stoljeću (Zagreb).
<i>HBL</i>	Hrvatski biografski leksikon (Zagreb).
<i>KDVT</i>	Kukuljevićevi dani u Varaždinskim Toplicama 2001. – 2003., Ogranak Matice hrvatske Varaždinske Toplice (Varaždinske Toplice).
<i>Muzeologija</i>	Muzeologija, Arheološki muzej u Zagrebu (Zagreb).
<i>Muzeopis</i>	Muzeopis...: 1846-1996, Arheološki muzej u Zagrebu (Zagreb).
<i>NM</i>	Naš museum (Zagreb).
<i>SP</i>	Starohrvatska prosvjeta, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika (Split).
<i>VAHD</i>	Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku (Split).
<i>VAMZ</i>	Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu (Zagreb).

ANTOLJAK, S. 2004 – *Hrvatska historiografija*. Zagreb, 2004: Matica hrvatska.

BABIĆ, V. – J. MILETIĆ 2007 – Kulturni život Boke i preporodna gibanja. *Kolo* (Zagreb), 3/2007: 201–212.

BILIĆ, J. – H. IVANKOVIĆ 2006 – *Zagrebački leksikon*, 1. Zagreb, 2006: 397: Leksikografski zavod Miroslava Krleže/MASMEDIA.

BLEČIĆ, M. 2004 – Grobnik u željezno doba. Summary: Grobnik in the Iron Age. *VAMZ*, 3. s., 37/2004: 47–117.

BOROŠAK, – J. MARIJANOVIĆ 2004 – Knjižnica u okviru Društva za povjestnicu jugoslavensku. *KDVT*, 2004.

BRUNŠMID, J. približno 1900 – *Rukopis*. AMZ-AM, sign. 6.

BRUNŠMID, J. 1990 – O narodnom muzeju. *Muzeologija*, 28/1900: 45–47.

DOBRONIĆ, L. 1966 – Mijat Sabljar. *ELU*, 4/1966: 148.

DOBRONIĆ, L. 1971 – *Bartol Felbinger i zagrebački graditelji njegova doba*. Zagreb, 1971: Društvo historičara umjetnosti Hrvatske.

FISKOVIĆ, C. 2004 – *Spomenička baština Boke kotorske*. Zagreb, 2004: Matica Hrvatska.

GAJ, LJ. 1838 – *Društvo prijateljah narodne izobraženosti ilirske*. 33: 130–131. Liber, Zagreb, 1970. Danica ilirska.

HIRC, D. 1880 – *Die Mollusken-Fauna des liburnischen Karstes*. Beč, 1880.

HIRC, D. 2008 – *Stari Zagreb – Kaptol i Donji grad*. Zagreb, 2008: Matica hrvatska.

HORVAT, A. 2010 – *Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Međimurju*. Čakovec, 2010: Matica Hrvatska.

JURANOVIĆ-TONEJC, M. 2010 – Putne bilješke Mijata Sabljara (1852.-1854.) crkveni inventar. Summary: Mijat Sabljar's travel notes (1852-1854) Church inventory. *Mala biblioteka godišnja-ka zaštite spomenika kulture Hrvatske* (Zagreb), 14, 2010.

KOBELT, W. 1886 – *Jahrbücher der Deutschen Malakozoologischen Gesellschaft* (Frankfurt), 1886.

- KOLANOVIĆ, J. 1998 – Kontinuitet u stvaranju hrvatskih nacionalnih ustanova kulture. Summary: The Continuity in Creation of Croatian National Cultural Institutions. *NM*, 1998: 17–26.
- KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI, I.
 – 1851a. Predgovor. *Arhiv*, 1/1851.
 – 1851b. Pravila Društva za jugoslavensku pověstnicu i starine. *Arhiv*, 1/1851: 237–243.
 – 1858. *Slovník umjetnikah jugoslavenskih*. Zagreb, 1858.
 – 1860. (Predgovor) *Bibliografija Hrvatska*. Zagreb, 1860.
 – 1865. Mihajlo Sabljara (Životopisna crta). *Domobran*, 2/1865, 294.
- LASZOWSKI, E. 1925 – *Znameniti i zaslužni Hrvati 925-1925*. Zagreb, 1990.
- LUKEŽIĆ, 2007 – Tragom Mijata Sabljara. Summary: On Mijat Sabljara's Work. *GrobZb*, 8/2007: 45–50.
- LJUBIĆ, Š. 1996 – Narodni zemaljski muzej u Zagrebu. *Muzeopis*. Zagreb, 1996: 41–49.
- MATEJČIĆ, R. 1996 – Trsat. *ELU*, 2/1996: 368–369,
- MATEJČIĆ, R. 2007 – *Kako čitati grad. Rijeka jučer, danas*. (4. izdanje). Rijeka, 2007: Adamić.
- MIRNIK, I.
 – 1981. Mijat Sabljara u Solinu i Vranjicu 1854. Summary: Mijat Sabljara at Solin and Vranjic in 1854. *VAHD*, 75/1981: 209–240.
 – 1990. Mijat Sabljara. *Muzeologija*, 28/1990: 14–18.
 – 1995. Medalje i pečat grofa Lavala Nugenta. Zusammenfassung: Die Medaillen und der Siegel des Grafen Laval Nugent. *Numizmatičke vijesti*, 37/1995, 48: 161–167.
 – 1996. Arheološki muzej u Zagrebu. Summary: Zagreb Archaeological Museum. *Muzeopis*. Zagreb, 1996: 17–40.
 – 2001. Genealoške bilješke Mijata Sabljara o njegovoj obitelji. Summary: Mijat Sabljara's genealogical notes concerning his family. *VAMZ*, 3.s. 34/2001: 205–215.
 – 2007. Laval Nugent i njegov muzej. Neven BUDAK ed. *Croatica*. ©HR – Hrvatski udio u svjetskoj baštini. Zagreb, 2007: 404–407.
 – 2009. Arheološki muzej u Zagrebu. Summary: Archaeological Museum in Zagreb. *Hrvatska arheologija u XX. stoljeću*. Zagreb, 2009: 289–320.
- MOMMSEN T. 1873 – *Corpus inscriptionum latinarum. Inscriptiones Asiae, provinciarum Europae graecarum, Illyrici latinae*, III. Berolini, 1873.
- N.N. 1822 – *Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthums*. Beč, 1822: 239: Kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei.
- N.N. 1823 – *Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthums*. Beč, 1823: 239: Kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei.
- N.N. 1824 – *Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthums*. Beč, 1824: 239: Kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei, Beč.
- N.N. 1825 – *Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthums*. Beč, 1825: 239: Kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei.
- N.N. 1826 – *Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthums*. Beč, 1826: 239: Kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei.
- N.N. 1827 – *Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthums*. Beč, 1827: 239: Kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei.
- N.N. 1830 – *Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthums*. Beč, 1830: 223: Kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei.
- N.N. 1831 – *Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthums*. Beč, 1831: 223, Kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei.

- N.N. 1833 – *Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthums*. Beč, 1833: 223: Kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei.
- N.N. 1834 – *Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthums*. Beč, 1834: 223: Kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei.
- N.N. 1835 – *Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthums*. Beč, 1835: 235: Kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei.
- N.N. 1836 – *Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthums*. Beč, 1836: 235: Kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei.
- N.N. 1837 – *Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthums*. Beč, 1837: 235: Kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei.
- N.N. 1838 – *Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthums*. Beč, 1838: 235: Kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei.
- N.N. 1839 – *Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthums*. Beč, 1839: 235: Kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei.
- N.N. 1840 – *Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthums*. Beč, 1840: 235: Kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei.
- N.N. 1841 – *Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthums*. Beč, 1841: 235: Kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei.
- N.N. 1866 – *Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthums*. Beč, 1866: 927: Kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei.
- N.N. 1851 – Popis gospode članovah Družtva za jugoslavensku pověstnicu i starine. *Arkiv*, 1/1851: 244-251.
- N.N. 1852 – Popis gospode članovah Družtva za pověstnicu i starine Jugoslavenah. *Arkiv*, 1852: 449-463.
- N.N. 1865 – Feuilleton. *Viestnik. Naše gore list*. Zagreb, 5.s. 25/1865: 201.
- PEDERIN, I. 2007 – Pisma Ivana Kukuljevića Sackinskog Pavlu Josefu Šafaříku o glagoljici. Zusammenfassung: Briefe von Ivan Kukuljević Sackinski an Pavao Josef Šafařík Über die Glagoliza. *Croatica et Slavica Iadertina (Zadar)*, 3/2007: 231-260.
- PERKOVAC, I. 1852 – Izvěstje o poslovanju ravnateljstva od posljednje skupštine 1. lipnja g. 1851. *Arkiv*, 1/1852: 442-447.
- PRISTER, B. 1996 – Zbirka odlikovanja, plaketa, medalja i značaka. *NM*, 1996: 87-90.
- PURIĆ 1895 – PURIĆ, Josip. Museum Nugent. *VAHD*, NS, 1/1895: 211-212.
- RENDIĆ-MIOČEVIĆ, A. 1991-1992 – Portretna plastika. *VAMZ*, 3.s. 24-25/1991-1992: 77-110.
- SABLJAR, M.
- 1854. Izvjestje odbornika društva g. c. k. majora Mihalja Sabljara o uspjehu svoga putovanja po Dalmaciji god. 1853. i 1854. *Arkiv*, 3/1854: 339-342.
  - 1864. Mane koje smetaju razvitku književnosti i sačuvanju umjetnostih te starinskih predmetih. *Danica ilirska (Zagreb)*, 18/1864, 1: 3-6; 2: 12-14; 3: 19-20.
  - 1990 Mane koje smetaju razvitku književnosti i sačuvanju umjetnostih i starinskih predmetah. *Muzeologija (Zagreb)*, 28/1990: 49-63.
  - 1990a – Fragment autobiografije (*oko 1861.) *Muzeologija (Zagreb)*, 28/1990: 64-71.
- SMIČIKLAS, T. – F. MARKOVIĆ 1892 – *Matica hrvatska od godine 1842. do godine 1892*. Zagreb, 1892: Matica hrvatska.
- ŠAFAŘÍK, P. J. 1853 – *Památky hlaholského písemnictví*. Prag, 1853.

- ŠTAMOL, V. 2010 – A list of land snails (Mollusca, Gastropoda) of Croatia, with recommendations for their Croatian Names. *Natura Croatica* (Zagreb), 19/2010, 1.
- TOMASOVIĆ, M. 2007a – *Srednjovjekovni nadgrobni spomenici u Makarskom primorju*. Summary: *Medieval tombstones in the area of Makarska Littoral*. Makarska, 2007: Gradski muzej-Makarska.
- TOMASOVIĆ, M. 2007b – Evidentiranje srednjovjekovnih nadgrobničkih spomenika u Makarskom primorju tijekom XIX. stoljeća na primjeru Mijata Sabljara i Fra Luje Maruna. Summary: 19th Century Documentation of Medieval Grave Monuments in the Makarska Coastal Area using the Examples of Mijat Sabljara and fra Lujo Marun. *SP*, 3. s., 34/2007: 421-436.
- VUJIĆ, Ž. 1998 – Postanak i mijene Narodnog muzeja u Zagrebu. *NM*, 1998: 387-390.
- VUJIĆ, Ž. 2007 – *Izvori muzeja u Hrvatskoj*. Summary: The origins of Museums in Croatia. Zagreb, 2007.
- VUJNOVIĆ, A. 1990 – Mijat Sabljara i Lika. *Muzeologija* (Zagreb), 28/1990: 26-32.
- VUKELIĆ, V. 2009 – Sarkofag Maksimilijane Emilije iz Siska. Summary: The sarcophagus of Maximiana Aemilia from Sisak. *VAMZ*, 3. s., 42/2009: 393-420.
- VUKOTINOVIĆ, LJ. 1996 – Kratka historija Narodnoga hrvatskoga muzeja. *Muzeopis*. Zagreb, 1996: 50–55.
- WURZBACH, C. 1874 – *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich*. Wien, 1874: Kaiserlich-königliche Hof- und Staatsdruckerei.
- ZGAGA, V. 1990 – Počeci muzeja u Hrvatskoj. *Muzeologija* (Zagreb), 28/1990: 7-13.
- ŽIC, I.
 – 1990. Museum Nugent. *Muzeologija* (Zagreb), 28/1990: 18-25.
 – 1992. *Laval Nugent: posljednji Frankopan, gospodar Trsata*. Rijeka, 1992.
 – 1993. *Zbirka starih majstora Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja u Rijeci*. Rijeka, 1993.
- Web literatura:
 PEŠIĆ, M. – *Podvodna arheologija*. <http://icua.hr/hr/podvodnaarheologija>, kolovoz, 2010.
 N.N. – <http://biblio.irb.hr/prikazi-rad?&rad=185668>, travanj, 2011.

SUMMARY

A CONTRIBUTION TO RESEARCH ON THE LIFE AND WORK OF MIJAT SABLJAR (1790 – 1865)

Mijat Sabljara was born in Dubica on May 5, 1790. His father, Ilija Sabljara was a soldier; after the family tradition, Mijat also pursued a military career. His father and mother, Magdalena Šep, had twelve children. Sabljara wrote about his youth, schooling and the beginnings of his military career in his autobiography in the early sixties of the 19th century. It is evident from the autobiography that he had finished elementary school in Dubica, and started his schooling at the Theresian Military Academy in Wienerneustadt at the age of 9. It was there that Sabljara started collecting books and nurturing his newly discovered drawing talent. After he graduated from the Academy in 1809, he proceeded to the battlefield to fight under the French command from 1810 to 1813. After returning to Austrian command he was stationed in Dalmatia, Kordun, Italy and Glina. Between 1827 and 1842 he served as the engineering captain of the military engineering unit of the Lika regiment. It was there that Sabljara acknowledged his great passion – collecting antiquities and natural rarities. Lika was also the location of his first collections.

After retiring in 1842 with the rank of major, he became a curator of the museum of Count Laval Nugent of Westmeath (*1777 +1862) in Trsat. Along with his work in the museum, Sabljar started to cooperate with *Društvo za povestnicu jugoslavensku* (The Society for South Slav History) founded in Zagreb, and he also strongly advocated the founding of the National Museum. Along with numerous objects donated to the Museum, Sabljar in 1843 drew up the first museum catalogue of the numismatic collection.

There are certain discrepancies regarding the exact year Sabljar came to Zagreb, but he was without doubt affiliated with the Museum from its very beginnings. Dragutin Rakovec, the first curator of the Museum, reports in 1846 that Mijat Sabljar was appointed as curator of the insect and shell collection. After the death of Rakovec, in 1854 Sabljar became curator of the archeological collection, and after 1862 he became the curator of the Museum.

Both as a collector and a donor, Sabljar laid the foundations of all the collections of the National Museum, and it is generally regarded that there is not one collection either in the Archeological Museum in Zagreb, the Croatian Natural History Museum or the Croatian History Museum of which he was not the founder or, at least, a donor in their early stages.

Because of his remarkable contribution, Sabljar was awarded permanent membership in the board of *Društvo za povestnicu jugoslavensku*, and in 1852 the Royal Government financed his journeys to various areas of the Croatian Littoral and Dalmatia.

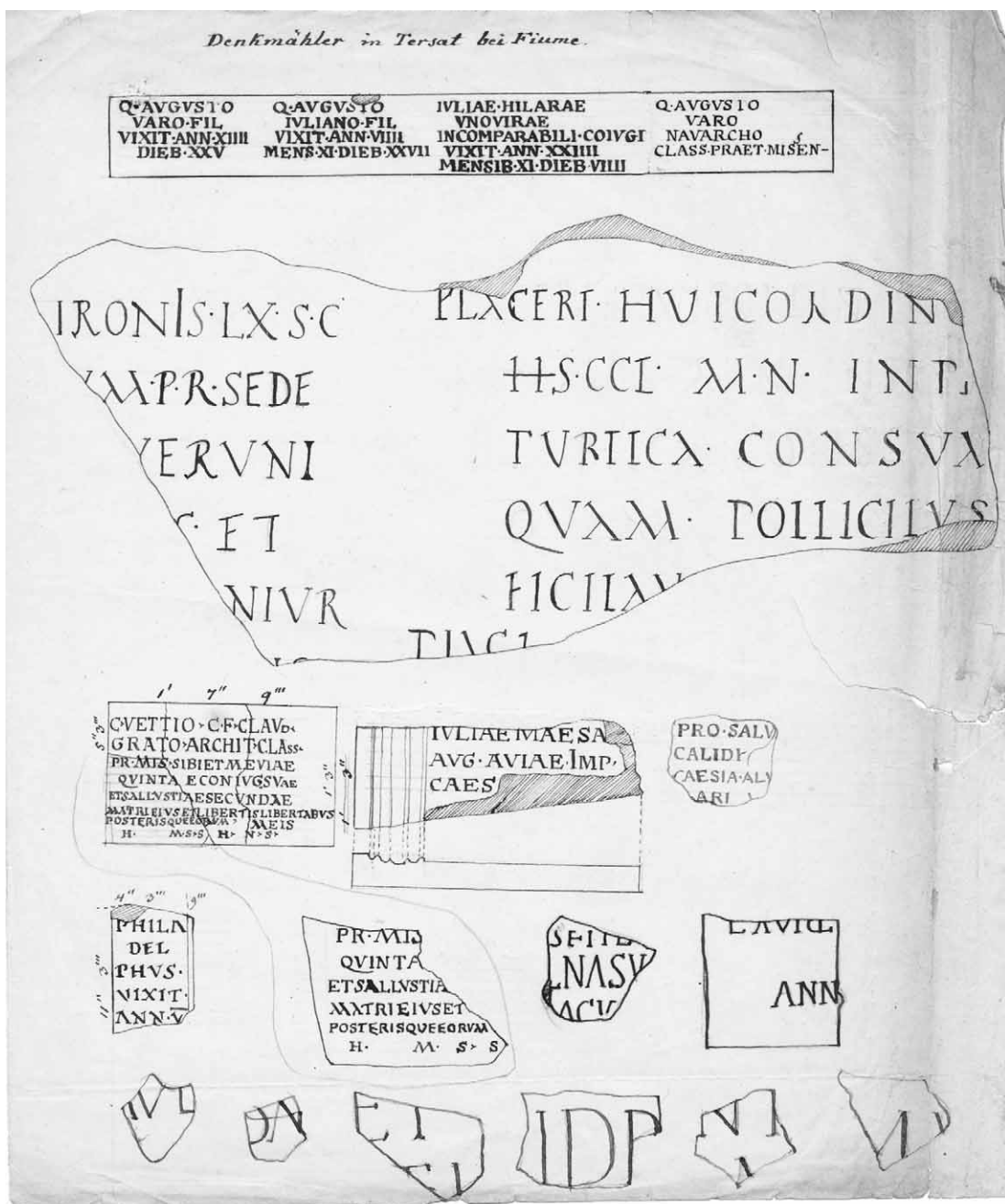
The purpose of his journeys was to collect objects of cultural and natural heritage and he meticulously took notes and copied all sights and antiquities he came across in his «Field notes». These notes, or notebooks, are first class archival material and are still preserved, chiefly in the Directorate for Cultural Heritage Protection under the Ministry of Culture of the Republic of Croatia. In his notebooks, he would first in pencil, later in ink, map out town plans, forts, ruins, sketches of topography of localities and natural phenomena, medal drawings, reliefs, mosaics, pictures, epigraphic monuments, church inventory and utensils. He also drew minerals, shells, trees, plants, butterflies and many other objects which interested him. All those sketches and drafts were followed by notes which left us extremely valuable information.

Together with travel notebooks, Sabljar also left numerous manuscripts, inventory ledgers, his personal correspondence and expert texts which are still today in the archives of the Croatian Academy of Sciences and Arts, National and University Library in Zagreb, in other words in the museum facilities which have originated from the National Museum.

In the only printed work which was published during his lifetime *Mane koje smetaju razvitku književnosti i sačuvanju umjetnostih te starinskih predmeta* (*Faults which impede the development of literature and preservation of artistic and antique objects*), he writes about problems that came up in his field journeys and writes with great concern about the damaging and destruction of the cultural heritage. He calls on everyone, especially those most responsible and knowledgeable, namely teachers, priests and cultural employees to make the effort to serve as an example in preserving antiques and art.

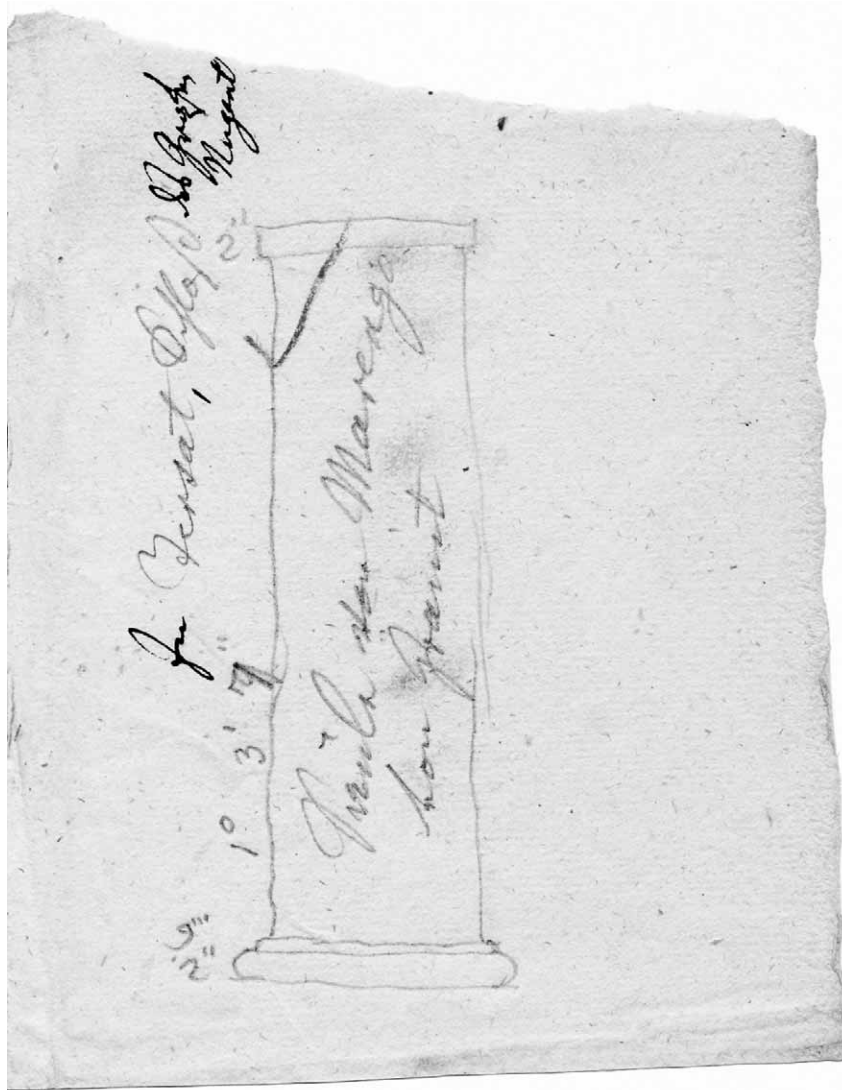
Mijat Sabljar died in Zagreb on December 21, 1865. A large number of people came to pay their respects, and he was buried at the St. Rochus cemetery in Zagreb. During the transport of the remains of members of the Illyrian movement from the cemetery of St. Rochus to Mirogoj cemetery in 1885, Sabljar's remains were unfortunately forgotten. His grave, to this day, remains unknown.

Rukopis primljen: 19. IV. 2011.
Rukopis prihvaćen: 22. IV. 2011.

Sl. 17. Sabljarov crtež rimskih natpisa u Nugentovu muzeju na Trsatu.

Fig. 17. Sabljjar's drawing of Roman inscriptions at the Nugent Museum in Trsat.

Sl. 18. Sabljarov crtež stupa iz Marenga u Nugentovu muzeju na Trsatu.

Sl. 18. Sabljar's drawing of the pillar from Marengo at the Nugent Museum in Trsat.

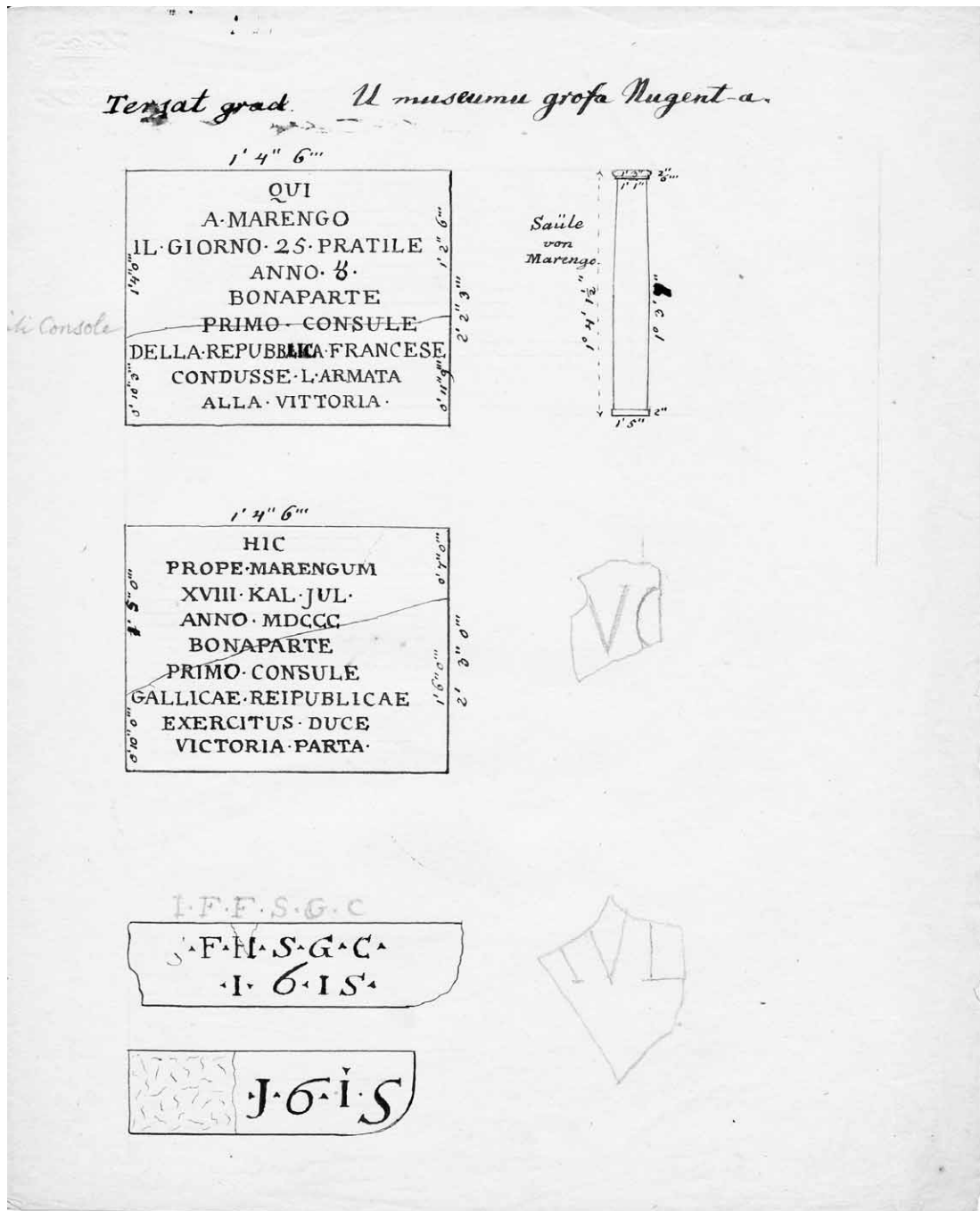
Il Museuma gosp. Feldzeugm. Kneza
 Nugent & na Trsatu.
 Hic
 Prope, Marsingum
 XVIII. KAL. JUL.
 Anno. MDCCC
 Bonaparte
 PRIMO Consule
 GALlicae, reipublicae
 Exercitus. duce
 Victoria. parata.
 QUI
 A. M. Arengo
 Il. Giorno 25. pratile
 Anno 48.
 Bonaparte
 PRIMO. Console
 DELLA. republica francese
 Condusse. l. armata
 Alla. Vittoria
 1' 4" 4" Bruid

2' 2" 6" visok
 1' 4" 4" širok.

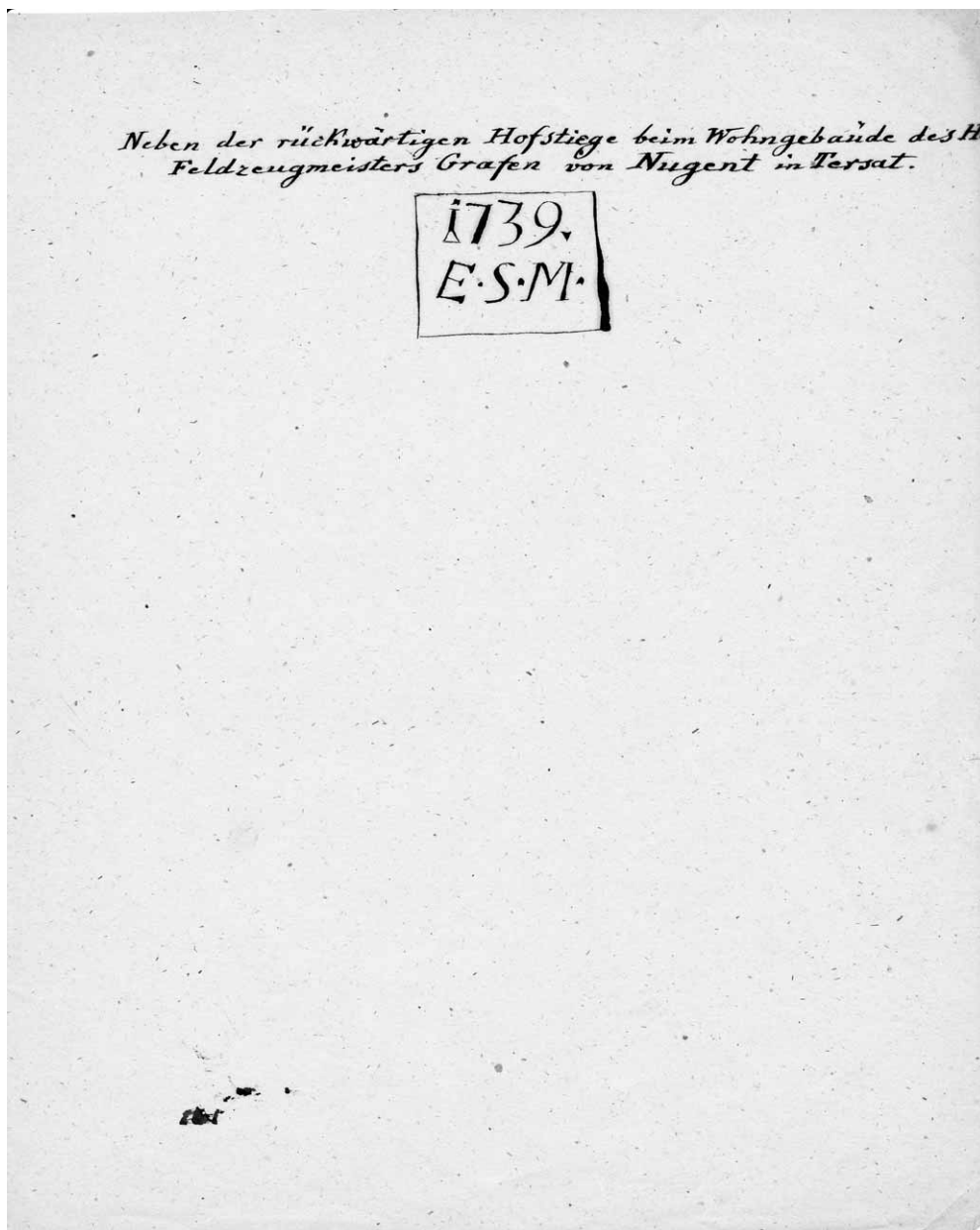
Sopra m. 2. e

Sl. 19. Sabljarov crtež natpisa na stupu iz Marenga u Nugentovu muzeju na Trsatu.

Fig. 19. Sabljara's drawing of the inscription on the pillar from Marengo at the Nugent Museum in Trsat.

Sl. 20. Sabljarov crtež stupa iz Marenga u Nugentovu muzeju na Trsatu.
 Fig. 20. Sabljar's drawing of the pillar from Marengo at the Nugent Museum in Trsat.

Sl. 21. Sabljarov crtež natpisa iz 1739. god. na Trsatu.

Fig. 21. Sabljar's drawing of an inscription from 1739 at the Trsat Castle.

Altantiquarischer Katalog Nugent in Trsat.
 22 Aufsätze mit Altantiquar.
 2 zusammen geförig mit Junoniae religioſen, ſelamantigen
 Marmor, dabon in ein vider in 2 Stücken gegeben ist,
 (als Gabe mit dem Königlichen Hofe in Wien geſandt,
 1 Statue Ganymed) mit einem ~~von~~ Adon 5' 5" f. von weißem
 1.7 Stück der Silenus mit dem Bacchus Kind mit einem
 Bronzestück. der Apfel von weißem Marmor, 6' 1" f.
 1 Klotz der Diana, eines ~~ſehr~~ ſchönen Frau, welche auf einem Tigriden
 ſitzt von Bombard. Pa. ſieht von weißem Marmor 5' 5" f.
 ſoll die Circe (griech. Cirke) auf einem griech. Steinſtück von
 Steine.
 1 griech. Statue die Mnemosine (göttin der Gedächtniſſe) in einem
 großen Schilde gefüllt, von einem weißem Marmor 5' 6" f.
 1 griech. Statue Venus Afrodite von weißem Marmor 5' 5" f.
 zeigt den Amor mit einem Pfeil und Bogen in der Hand.
 1. griech. Statue, der Faun von einem weißem Marmor
 4' 2" f. f. f.
 1. Jupiter Bacchus ſitzt in der Luft in einem Stuhle, in
 der Luft in einem Stuhle, die Hand auf dem Knie, in
 der Hand ein Weinglas oder eine Krug, 2' 7" f. von Pentelico
 Marmor. der Stuhl von ~~Stein~~
 1 Diana mit einem Bogen und einem Pfeile in der Hand
 von einem weißem Marmor. 2' 5" f. f. f.
 1 Jupiter in der Luft in einem Stuhle, in der Luft in
 einem Stuhle, von einem weißem Marmor. Pentelico. 2' 5" f.
~~von~~ ~~Arab.~~
 1. Terpsichore, eine Mücke von einem weißem Marmor, von Arab.
 mit der Pfeife 2' 9" f. f. f.
 1. Stygia, mit der Pfeife n. d. Pfeife, von Arab. von einem
 Pentelico Marmor. 2' 10" f. f. f.
 1. Die sitzende Juno oder Minerva, oder Aradne von Carari
 ſchem Marmor, von Arab. 2' 5" f. f. f.
 1. Hebe mit einem Gefaße in der Hand, von einem weißem
 Marmor. 1' 9" f. f. f.
 1. Fortuna mit dem Sceptel, Blumenkranz, von einem
 weißen Marmor von Arab. griech. Marmor 3' 3" f. f. f.

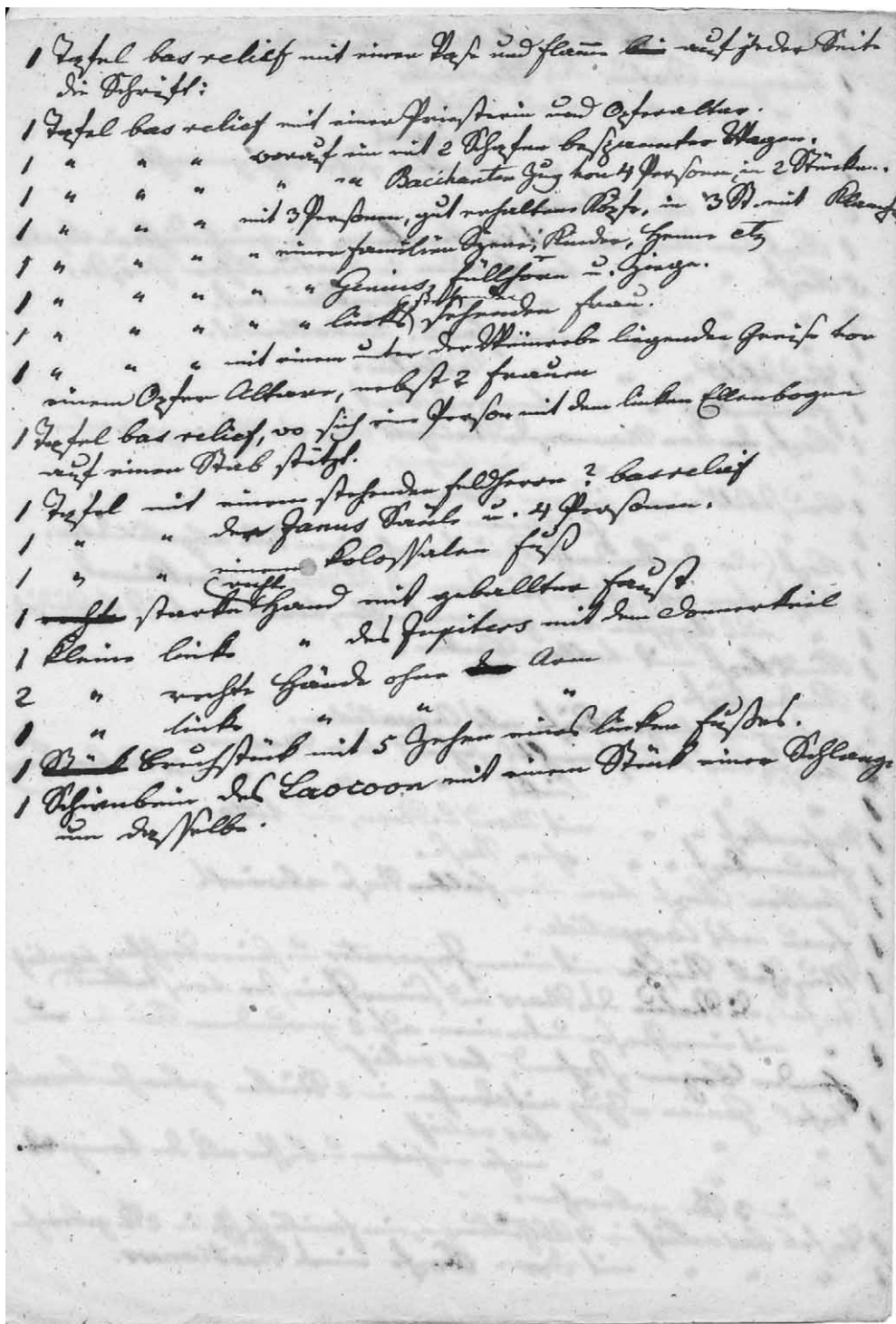
Sl. 22. Sabljarov popis spomenika u Nugentovu muzeju na Trsatu, 1.
 Fig. 22. Sabljar's list of the antiquities in the Nugent Museum in Trsat, 1.

- 1. Silberfundenen Aquido
- 1. Bronz von Paphlagonien mit Relief
- 1. " von Paros " "
- 1. " " Marmor " ägyptischer Relief
- 1. Kopf mit der Aufschrift.
- 1. Bronz von Bronze mit Relief von - korinthischen Relief
- 1. Steintafel von Postumus 3'8" hoch, 1'5" breit goldene Bronz relief von gelbem Marmor nach dem Relief des Kaisers Claudius und Nespasian.
- 1. Steintafel von Steintafel 2'6" hoch oben mit 9" unten mit Relief.
- 1. Steintafel canaliculiert oben mit einer Gravatur Relief (ägyptischer Relief) 1'10" hoch
- 1. Steintafel Relief, goldener Relief
- 1. " ägyptischer Relief
- 1. Gold Steintafel von einem Alter ungenauer Zeit.
- 3. Silber 12 3/4 Zoll hoch Silber Steintafel
- 1. vollbr. Relief 6 Zoll hoch von einem Relief Steintafel.
- 1. ägyptischer Relief von einem Relief Marmor Relief des Museums
- 1. Steintafel von Marengo
- 2. Aufschriften von Marengo ital. und lateinisch, golden in 2. Steintafel, da 2. gebrochener Steintafel
- 1. ungenauer Relief Aufschrift von Marengo in 2. Steintafel, da 3. abgenutzt.
- 1. ägyptischer Relief von Marengo von Relief Relief Relief.
- 1. " " von Relief Relief (oben drei)
- 1. Aufschrift des Familiens Augustus von Relief Relief Relief
- 1. Aufschrift von Relief Relief.
- 1. Aufschrift Juliae Maesae aug. Aviae Imp. Aes. (Ägyptischer Relief)
- 1. " C. Vettio. C. F. Claud. Grato archit. Class. Pr. Mis. etc
- 1. " " in 5. Relief gebrochen.
- 1. Aufschrift Philadelphus vixit ann (Ägyptischer Relief)
- 1. " (Relief - Relief) Frontis Co. S. C. etc (Ägyptischer Relief)
- 1. " in Charaktere des Schriftstellers von Relief Relief Relief
- 1. Aufschrift von Aufschrift Pro. salute Calid. - Caesia etc
- 1. " " " Caride ann
- 1. " " " Sciv. - nasu-

Sl. 23. Sabljarov popis spomenika u Nugentovu muzeju na Trsatu, 2.
Fig. 23. Sabljar's list of the antiquities in the Nugent Museum in Trsat, 2.

Sl. 25. Sabljarov popis spomenika u Nugentovu muzeju na Trsatu, 4.

Fig. 25. Sabljar's list of the antiquities in the Nugent Museum in Trsat, 4.